

LIPTÁK DÁNIEL

Egy elpusztult népzenei gramofonfelvétel nyomában

Gyimes, 1943*

Dincsér Oszkár és a népzenei gramofonfelvételek

2018 végén felbukkant, majd 2019-ben a BTK Zenetudományi Intézet tulajdonába került Dincsér Oszkár hagyatéka. Így e rendkívül ígéretes, de rövid pályát befutott, emigrációban meghalt magyar népzenekutató töredékekben ránk maradt életművének feltárásához – amivel eddig egyedül Berlász Melinda 2002-ben publikált tanulmánya foglalkozott – jelentős új forrásokkal számolhatunk.¹ Dolgozatomban a hagyatéka alapján megkísérlem az 1943-ban Dincsér által készített, de Budapest ostroma során megsemmisült gyimesi gramofonfelvétel tartalmát rekonstruálni. Ez a gyűjtés, ha fennmarad, az egyik legfontosabb mérföldkő lett volna a magyar népi tánczene kutatásának korai szakaszában, és betetőzte volna Dincsér ezirányú munkásságát. Pusztulásával viszont az archaikus, sajátos karakterű gyimesi hangszeres zene felfedezése csak mintegy húsz évvel – és egy zenészgenerációval – később, Martin György és Kallós Zoltán gyűjtéseivel kezdődhetett meg.²

Dincsér Oszkár 1911. március 19-én született Egerben, de Budapesten nőtt fel. 1937 és 1944 között dolgozott a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára, a későbbi Néprajzi Múzeum népzenei gyűjteményének munkatársaként Lajtha László mellett, sokáig fizetés nélküli gyakornokként. 1938-ban kezdte meg tanulmányait a bölcsészkaron, 1943-ban doktorált néprajz főszakból, valamint esztétika és művészettörténet mellékszakokból. 1939 és 1942 között elvégezte a Zeneakadémia zeneszerzés szakát Kodály Zoltán és Sik-

* A hagyatéka feldolgozása és ez a tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

¹ BERLÁSZ Melinda: „Dincsér Oszkár kutatásai a Pátria-felvételek összefüggésében. Egy évtized a Néprajzi Múzeum népzenei műhelyében (1935–1944)”, in Sz. FARKAS Márta (szerk.): *Zenetudományi dolgozatok 2001–2002* (Budapest, MTA Zenetudományi Intézet, 2002), 121–144.

² KALLÓS Zoltán – MARTIN György: „A gyimesi csángók táncélete és táncai”, in DIENES Gedeon – MAÁCS László (szerk.): *Táncstudományi tanulmányok 1969–1970* (Budapest, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 1970), 195–252.

lós Albert tanítványaként. 1945 tavaszán Svájcba menekült, s ott végleg le is telepedett; ezzel zenei és tudományos pályája megszakadt. Bernben halt meg, 1977. január 21-én. Kivándorlása óta főként *Két csiki hangszer – Mozsika és gardon* című kötet³ és néhány más publikációja, a népzenei gramofonfelvételek körül játszott szerepe,⁴ valamint számos, de jórészt lejegyzetlen fonográf felvétele miatt maradt neve a szakma látókörében.

Dincsér működése egybeesett a magyar népzene kutatás második felívelő korszakával, amely – a gramofontechnikával, a korszak művelődéspolitikájával, valamint az ország 1939–1944 közötti területi gyarapodásával összefüggésben – új lehetőségeket, új kutatói szemléletet, és ha ennek teljes kibontakozását nem is, de mindenképpen jelentős eredményeket hozott. Dincsér 1938-tól sokfelé végzett terepmunkát; összesen mintegy 300, vokális és hangszeres, magyar és más etnikumú anyagot egyaránt tartalmazó fonográf hengerrel gyarapította a Néprajzi Múzeum népzenei gyűjteményét. E gyűjtések célja elsősorban a Magyar Rádió stúdiójában készülő gramofonfelvételek előkészítése volt, a Rádió anyagi támogatásával.

A hagyatéék egyik legértékesebb részét alkotják a gyűjtőutakon készült feljegyzések: általában fekvő alakú, 3–5 szisztémás kottapapír-szeletek helyszíni dallam- és szöveg-lejegyzésekkel, az adatközlők adataival és egyéb megjegyzésekkel. Ez a kéziratgyűjtés Dincsér gyűjtőmunkájának elsődleges forrása, hiszen a fonográf hengerre vett dallamoknál jóval bővebb anyagot és több kísérő információt tartalmaz. Ha a helyszíni gyűjtés gramofonfelvétel követte, ezeket a feljegyzéseket használták a stúdióban is; ekkor újabb adatok kerülhettek rájuk, és új dallamokat is feljegyezhetek hasonló cédulákra. E budapesti feljegyzések általában Dincsér és Kodály Zoltán kezétől származnak; jól követhető rajtuk az a folyamat, ahogyan ők ketten a cédulákat válogatva, csoportosítva a lemezek tartalmát megszerkesztették, így ezek a népzenei gramofonfelvételek történetének is fontos dokumentumai. A jegyzetanyag megerősíti Berlász Melinda megállapításait Dincsérnek a gramofonfelvételek körül betöltött jelentős szerepéről. (A kétségtelenül Dincsér gyűjtőmunkáján alapuló felvételek adatait az 1. táblázat mutatja.)

A lemezsorozat történetében az 1943. február 16–18-án készült gyimesi az egyetlen stúdiómunka, amelynek anyaga teljes egészében megsemmisült. Lajtha már 1949 márciusában leszögezte: „Pótolhatatlanok a 18 lemezoldalt kitevő gyimesi csángó felvételek, mert ezek tartalék viaszfelvételei matricára való átvitel előtt elpusztultak.”⁵ A Dincsér-hagyatéék felbukkanásáig a tartalmukra vonatkozó egyetlen forrás a Lajtha által vezetett felvételi jegyzőkönyv volt (*1. fakszimile*), amely – több más gramofonfelvétel anyagával együtt – a Hagyományok Házában, Lajtha népzene kutatással kapcsolatos hagyatékában található. A gyimesi stúdiómunkát közvetlenül megelőzte

³ DINCSEK Oszkár: *Két csiki hangszer. Mozsika és gardon* (Budapest, Magyar Történelmi Múzeum, 1943) (*A Néprajzi Múzeum Füzetei* 7).

⁴ SEBŐ Ferenc (szerk.): *Patria. Magyar néprajzi felvételek 1937–1942. A felvételek története és a kiadás dokumentumai* (Budapest, Hagyományok Háza, 2010); uő (szerk.): *Patria. Magyar népzenei felvételek 1936–1963. A teljes gyűjtemény dokumentációja és a lemezkísérő mellékletek hasonmásai* (Budapest, Hagyományok Háza, 2010).

⁵ Hagyományok Háza, LL NZK 16/6/14.

Jegyzőkönyv sorszáma	Adatközlők lakhelye	Előkészítő terepmunka		Gramofonfelvétel	
		dátuma	hangzóanyaga (NM MH)	dátuma	hangzóanyaga (NM Gr)
XIV.	Szentes, Fábiansebestyén (Csongrád)	1939.04.22.	3848–3854	1939.06.12–13.	52–56
XVI.	Domaháza (Borsod)	1939.09.	3796–3807, 3864–3872	1939.12.11–13.	62–66
	Kishartyán (Nógrád)	1938.06. 1939.11.	2972–2975, 3903–3906		13, 26
XVII.	Nagydobrony (Bereg)	1939.10.	3873–3899	1940.04.22–23.	67–71
	Nagygejőc (Ung)	1940.02.01–12.	3909–3925		
XIX.	Ipolyvarbó (Nógrád)	1940.03.	3930–3933, 3936	1940.11.26.	74–76
	Liptagerge [Egyházasgerge], Karancseszi (Nógrád)	1939.11. 1940.03.	3907–3908, 3926–3927		
	Kishartyán (Nógrád)	lásd fent	lásd fent		
XX.	Kecsetkisfalud (Udvarhely)	–	–	1940.12.04.	77–78
XXIII.	Mohács (Baranya)	1941.04.11–16. 1941.10.01–05.	4066–4075	1941.10.24–25.	104–107
XXV.	Gyimes [Nagygyimes], Gyimesbükk (Csík)	1942.01.02–17.	4146–4165	1943.02.16–18.	–

1. táblázat. Dincsér Oszkár népzenei gramofonfelvételei

a Lajtha terepmunkáján alapuló szentegyhászfalvi felvételsorozat 1942. október 17–18-án, amelynek anyaga a Gr 108–116 lemezszámokat kapta. A rá következő pedig a kőrspataki zenekar játékaról készített felvételsorozat volt 1944. január 24–26-án, amely kis híján szintén megsemmisült; a matricák megkerülése és kidolgozása után a szentegyhászfalvi lemezek számainak folytatásaként a Gr 117–125 számokon regisztrálták ezeket.⁶

A magyar népzene kutatás számára nagy veszteség a gyimesi sorozat pusztulása, hiszen ez – Lajtha széki gyűjtése után – a második jó minőségű hangfelvétel lett volna egy falusi hangszeres együttes játékaról. Jelentőségét kilenc lemeznyi terjedelme is mutatja, amely a kőrspatakiéval azonos – ezt a sorozatban csak a széki gyűjtés tizenhét lemeze szárnyalja túl. A gyimesi anyaghoz kapcsolódva azonban a Lajtha-

⁶ LAJTHA László: *Kőrspataki gyűjtés* (Budapest, Editio Musica, 1955) (*Népzenei Monográfiák* 3), 10–11.

hagyatékon kívül más források is ránk maradtak: a stúdiómunka (és egyben a terepmunka) kéziratossallamanyaga, valamint maga a *Két csíki hangszer*, Dincser doktori disszertációként elkészített tanulmánya.

A disszertációt – és a gramofonfelvételt – előkészítő terepmunka 1942. január 2–17-ig és július 8–26-ig zajlott a Magyarországhoz visszacsatolt Csík vármegye számos helységében.⁷ Dincser ekkor készült, összesen 47 hengernyi, nagyrészt hangszeres fonográf felvétel a kor legjelentősebb monografikus hangzó gyűjteményei közé sorolhatjuk, a hangszeres zene terén pedig messze kiemelkedik, hiszen a felvett 133 tétel közül 108 hegedűn, 11 furulyán játszott dallam.⁸ A hengerek közül 26 – rajtuk 63 hegedűs és 7 énekes felvétel –, továbbá 57 fotó készült a Gyimes-völgyben: Nagygyimes (Dincser írásmódja szerint Gyímes, Csíkgyímes; ma Gyimesbükk része), Áldomáspataka (szintén Gyimesbükk része), Gyimesbükk, Gyimesközéplek és Kóstelek településeken.⁹

A Gyimes-völgy gazdag zenei hagyományából Vikár Béla gyűjtötte az első adatokat 1903–1904-ben, köztük fűtyült hangszeres dallamokat is. Őt követte a fiatal Lajtha 1911-ben, aki hasonlóképpen felvett dúdolvá előadott táncdallamokat is.¹⁰ A vidék jellegzetes kísérőhangszeréről, az ütőgardonról Domokos Pál Péter adott először hírt 1934-ben.¹¹ Erdődi Mihály¹² és Gönyey Sándor¹³ 1940-ben fényképeket (többek közt zenészekről és táncolókról), Molnár István pedig 1941 októberében táncfilm- és hangfelvételeket készített Gyimesben.¹⁴ 1942-ben Jagamas János az Úz-völgyi, gyimesi csángó lakosságú Egerszéken gyűjtött, többek között őt, hegedűn játszott táncdallamot.¹⁵

A gyimesi gramofonfelvételt követően, 1943 nyarán jelent meg a Néprajzi Múzeum kiadásában a *Két csíki hangszer*.¹⁶ A kis kötet a magyar népzene kutatás máig egyedülálló teljesítménye. Egyesít két, akkor újdonságnak számító kutatási irányt, azzal az

⁷ A Néprajzi Múzeum Irattára, sz. n./1942.

⁸ Néprajzi Múzeum, MH 4140–4187. Vö. LAJTHA László: *Székpenyerüszentmártoni gyűjtés* (Budapest, Editio Musica, 1954): 75 dallam, ebből 18 hangszeres; LAJTHA László: *Széki gyűjtés* (Budapest, Editio Musica, 1954): 110 dallam, ebből 36 hangszeres; LAJTHA *Körispataki gyűjtés*: 51 hangszeres dallam; LAJTHA László: *Bogyiszlói gyűjtés*. 1922, közl. SEBŐ Ferenc (Budapest, Hagyományok Háza, 2006): 111 vokális dallam.

⁹ Néprajzi Múzeum, MH 4140–4165, 4175.

¹⁰ Néprajzi Múzeum, MH 491d, 492b–c, 493, illetve 1316a, 1317b, 1318a, 1319a.

¹¹ DOMOKOS Pál Péter: „A »tekenyőgardon«”, *Ethnographia* 45 (1935), 184–185.

¹² A Néprajzi Múzeum Diapozitív-gyűjteménye: D 622–817 között számos kép.

¹³ A Néprajzi Múzeum Fényképgyűjteménye: F 87062, 87090, 87091, 87094, 87095, 87096.

¹⁴ MOLNÁR István: *Magyar táncgyűjtemények* (Budapest, Magyar Élet, 1947), 388–391., 428–435. A Néprajzi Múzeum Filmtára: 113. A fonográfhengerek magnószalagra átjátszott anyaga: Zenetudományi Intézet, Mg 4528A.

¹⁵ Kolozsvár, a Román Akadémia Folklór Archívuma, FAM 828–832. Lásd PÁVAI István – ZAKARIÁS Erzsébet (szerk.): *Colecția etnomuzicologică a lui János Jagamas în Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române” / Jagamas János népzenei gyűjteménye a Román Akadémia Folklór Archívumában / The Ethnomusicological Collection of János Jagamas at the Folklore Archive of the Romanian Academy*. DVD-ROM melléklettel (Kolozsvár–Budapest, Román Akadémia Folklór Archívuma – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet–Hagyományok Háza, 2014).

¹⁶ DINCSEK *Két csíki hangszer*. A könyv 500 példányban jelent meg, ma már nehezen hozzáférhető, ezért új kiadása indokolt.

útmutatással összhangban, amelyet Kodály *A magyar népzene* első önálló kiadásának előszavában felvázolt.¹⁷ Egyrészt a népdal helyett teljesen a hangszerhasználatra összpontosít, másrészt a zenei anyag helyett a hagyományos zenekultúra vizsgálatára vállalkozik. Mindez – párosulva a szerző nyitott, józan, emberközeli szemléletével – a későbbi zeneantropológiai iskola módszertanát vetíti előre.¹⁸

A források

LL – Lajtha népzenekutatói hagyatékában a gramofonfelvételek jegyzőkönyveit – az 1940. novemberi ipolyvarbói felvételtől kezdve a gyimesi anyagig – a „Hanglemezfelvételekhez” feliratú füzet tartalmazza, amelyet többnyire Lajtha, olykor Dincsér vezetett.¹⁹ A felvétel dátuma után az egyes lemezoldalak anyaga vízszintes vonallal elválasztva, folyamatos római számozással, de a Magyar Rádió felvételi sorszámaint is megadva szerepel; minden felvételi sorszámmal egy kidolgozandó („fekete”) és egy tartalékként archiválendő felvétel tartozott. A leírás közli a dallamok szövegkezdetét vagy elnevezését, az adatközlők nevét, esetleg egyéb megjegyzéseket (*1. fakszimile*). A füzet végén találjuk az adatközlőkről Dincsér által készített életrajzi jegyzeteket is. A gyimesiek közül a füzetbe már csak Sinka János és Simon György adatai értek, a többit négy számozott, különálló papírszeletre írta Dincsér (*2. fakszimile*).

HC – *A helyszíni lejegyzések cédulái* egyrészt a Dincsér-hagyatékából, nagyobb részben pedig Olsvai Imrének a Zenetudományi Intézetben őrzött hagyatékából kerültek elő 2019 nyarán (ezek tehát a felvétel után nem maradtak Dincsérnél, hanem a Néprajzi Múzeumba kerülhettek).²⁰ Legtöbbjük alaprétegét Dincsér írta gyimesi gyűjtőútján, 1942 januárjában, kék tintával (*3. fakszimile*). A felvételek alkalmával Kodály – általában grafitceruzával vagy piros ceruzával – kiegészítésekkel, javításokkal, feljegyzésekkel látta el legtöbbjüket, olykor pedig maga jegyzett le újabb dallamokat (*4. fakszimile*). Mindkettejük kezétől származnak technikai jellegű feljegyzések is. Dincsér írta föl a lapok rektójára a fonográffal felvett dallamok gyűjtői hengerszámaint nagy római számokkal, vélhetően a helyszíni felvételekkel egyidőben. A gramofonfelvétel előkészítéseként a tervezett lemezoldalak szerint csoportosított dallamokat fémkapoccsal fogták össze, és az utolsó lap verzójára római számot írtak; így 18 csoport alakult ki. Az egyes dallamok időtartamait Kodály írta föl; ezen kívül olykor kiegészítette a lejegyzéseket a valós alaphangokkal (Dincsér *g*¹ alapú lejegyzéseihez képest), a díszítés és a hangszeres figuráció egyes részleteivel, egyéb variánsokkal, a Bartók

¹⁷ KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene* (Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1937), 6–7.

¹⁸ LIPTÁK Dániel: „Dincsér Oszkár 1942-es Csík megyei népzenei gyűjtése és az amerikai zenei antropológia”, *Etnographia* 130/2 (2019), 274–291.

¹⁹ Hagyományok Háza, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1.

²⁰ Zenetudományi Intézet, Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archívum, Népzenei Kéziratár, V-04.10 3.1.16. Hálás vagyok a nemrég elhunyt Paksa Katalinnak, hogy az Olsvai-hagyatékban talált kéziratcsoporttal rögtön megkeresett – nélküle nem készülhetett volna el ez a tanulmány.

1943 február 16

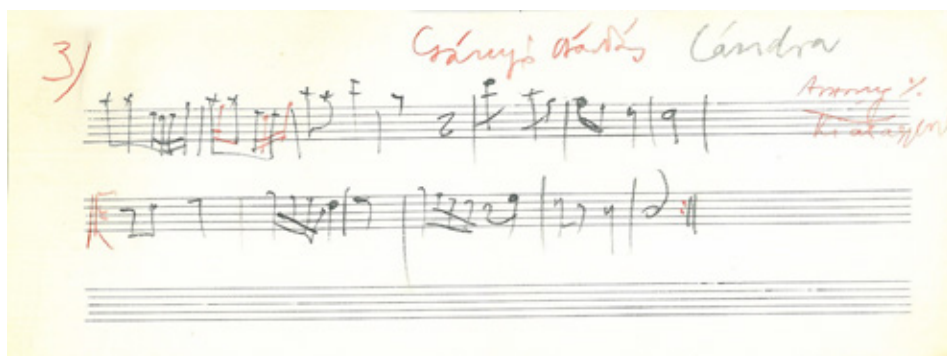
		<u>Gyimesi felvételek</u>
	<p>indul a kettős, azaz két felvétel között</p> <p>Daj Istennem mindet éltek</p> <p>éneke: Bánf. Tréz 58</p> <p>Hegedű 1 Primás Siska János Csinda</p> <p>2 " " István</p> <p>1 Kontra " György</p> <p>2 " Simon György</p> <p>Bőgő Sinda Sándor</p> <p>39/I ferete</p> <p>39/II tattalet</p>	<p>I</p> <p>(Helyesen énekel méltóan sőt a csejűgő hangsereget is jól csinál)</p>
a)	<p>Réj megmondtam kedves beküldés után</p> <p>éneke Simon György</p> <p>Primás: "</p> <p>Kontra: Siska János</p> <p>Gardon:</p>	<p>Gyimesi felvételek</p> <p>II</p> <p>40/I ferete</p> <p>40/II tattalet</p>
b)	<p>Szasszi magas (Egy Istennem egy egy pítrol)</p>	
c)	<p>Szasszi forgo</p>	
d)	<p>Szasszi forgo (latod alomban mind elindít... a csajj...)</p>	

1. faksimile. A gyimesi gramofonfelvételek jegyzőkönyvének első oldala, Lajtha kézírásával.
Hagyományok Háza, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1/28

román vokális gyűjteményében található párhuzamok sorszámaival;²¹ javított egyes dallamhangokat, szövegrészleteket, további szövegstrófékat jegyzett föl, vagy a dallammal kapcsolatos adatokat egészítette ki.

3. *faksimile*. Dincser helyszíni lejegyzése a 39. dallamról (jobbra lent Dincser helyszíni hengerszáma, pirossal Kodály kiegészítései és megjegyzései a gramofonfelvétel alkalmával). Zenatudományi Intézet, Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archívum, Népzenei Kézirattár, V-04.10 3.1.16, XVI/2

4. *faksimile*. Kodály Budapesten készült lejegyzése a 44. dallamról, saját, piros ceruzás kiegészítéseivel. Zenatudományi Intézet, Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archívum, Népzenei Kézirattár, V-04.10 3.1.16, XVII/3

²¹ Béla BARTÓK: *Rumanian Folk Music*. Vol. II. *Vocal Melodies*, ed. by Benjamin SUCHOFF (The Hague, Martinus Nijhoff, 1967); a forrásközlésben: RFM II. A kötet anyaga ekkor még csak próbanyomat formájában volt elérhető.

DK – A Zenetudományi Intézet Dincsér-hagyatékának része annak a *daloskönyv*nek a nyomdakész kézírata,²² amelyet Dincsér 1943 tavaszán egy kultuszminisztériumi felkérésre, „az iskolán kívüli népművelés” céljaira tervbe vett háromkötetes sorozat keretében készített.²³ A kézirat egy bevezető tanulmányt, valamint 292, a négy nagy dialektus (Alföld, Dunántúl, Felföld, Erdély Moldvával együtt) szerint rendezett, közlésre előkészített népdalpéldát tartalmaz. A válogatás hangsúlyozottan a legfrissebb gyűjtéseket részesítette előnyben, így Dincsér saját gyűjtéseiből is merített, általában egyszerűsített lejegyzéssel és szerkesztett szövegstrófákkal (5. *fakszimile*).

DR – A hagyatékban fennmaradt Dincsér több ezer lapnyi *dallamrendje*, amely az általa ismert és összegyűjtött vokális magyar népzenei adatokat tartalmazza, nagyrészt maga készítette másolatokban, tisztázatokban, kisebb részt kiadványok kivágataiként, kéziratok indigós másodpéldányaiként.²⁴ A többnyire egységes formátumú kottalapok hátoldalára írta ceruzával a gyűjtési adatokat, piros ceruzával pedig az osztályozás kategóriáit és a kadenciákat. Megtalálhatók köztük a gyimesi énekes fonográffelvételek lejegyzéseinek, valamint egyes (részben hiányzó) helyszíni lejegyzéseknek a tisztázatai. Mivel a lapok számozatlanul, összekeveredve maradtak ránk, és így eredeti sorrendjük bizonytalan, a hátoldal adatai alapján hivatkozom rájuk (6. *fakszimile*).

NM MH – A gyimesi terepmunka *fonográfos hangfelvételei* a Néprajzi Múzeum Hangtárában található. Sinka János hegedűjátéka az MH 4153–54 és 4165, Sinka Istváné az MH 4146–49, Simon Györgyé pedig az MH 4158–62 és 4164 hengeren hallható; Sinka Jánosné három énekelt dallamát az MH 4152, Minus Jánosné két keservesét pedig az MH 4150–51 henger tartalmazza. A hangszeres felvételeket Dincsér általában nem jegyezte le. A tanulmányban is csak néhány hangszeres lejegyzést közöl: egyet a *jubait kereső pásztor* műfajának példajaként, egyet a *pizzicato*, egyet pedig a párhuzamos kvintekkel dúsított játékmód szemléltetésére.²⁵ A hagyaték az utóbbi két darab saját kezű lejegyzését is tartalmazza. A hiányzó támlapok pótlására később Vargyas Lajos, Halmos István és Paksa Katalin készített – szükségszerűen többé-kevésbé vázlatos – lejegyzéseket a gyűjtés egyes darabjairól.²⁶

²² Zenetudományi Intézet, Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archivum, Népzenei Kézirattár, V-04.10, 1. doboz.

²³ A Néprajzi Múzeum Irattára, 13/1943. Az iskolán kívüli népművelés két háború közötti koncepciójához lásd T. Kiss Tamás: „Felnőttoktatás-történet Magyarországon”, *Educatio* 8/1 (1999), 8–12.

²⁴ Zenetudományi Intézet, Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archivum, Népzenei Kézirattár, V-04.10, 4–7. doboz.

²⁵ DINCSEK *Két csiki hangszer*, 44., 45.

²⁶ Publikált lejegyzésekhez lásd VARGYAS Lajos: „A duda hatása a magyar népi tánczenére”, *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei* 8/1–4 (1956), 241–291., 46–47. példa; NÉMETH István: „A gyimesi »féloláhos« dallamkészlete”, in BERLÁSZ Melinda – DOMOKOS Mária (szerk.): *Zenetudományi dolgozatok 1982* (Budapest, MTA Zenetudományi Intézet, 1982), 205–228., III/2. sz.; *A Magyar Népzene Tára* VII. Népdaltípusok 2, szerk. OLSVAI Imre (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986), 202. sz.; *A Magyar Népzene Tára* XI. Népdaltípusok 6, szerk. DOMOKOS Mária (Budapest, Akadémiai Kiadó, 2011), 259. sz.

236 2 mf

Parlando.

Én Is- te- nem mi- nek é- lek,
 Ha én amy- nyi bú- val é- lek.
 Bus é- le- tem, bá- nat na- pom,
 Ho- mály- ba bo- rult csil- la- gom.

Csillagsám rejtsetek el,
 Világim ne töltsen így el,
 S ha eltöltön , azt se bánom,
 Nincsen engem ki sajnáljon.

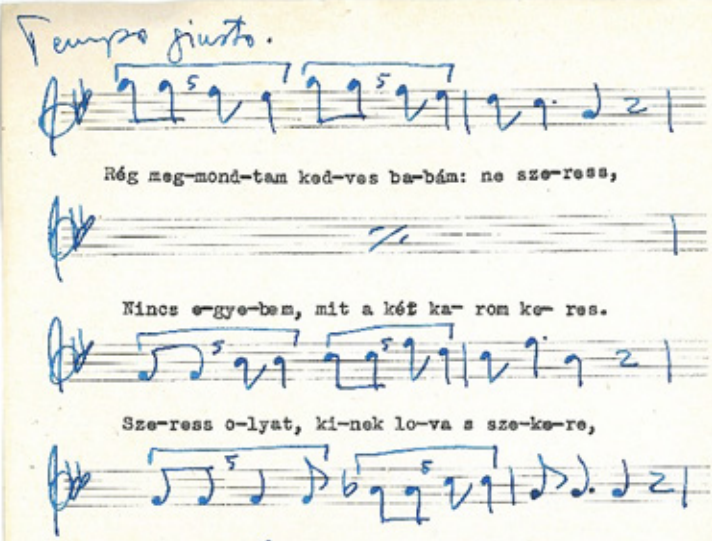
Kicsi madár jaj de fenn jársz,
 Mi az oka : alább nem szállsz?
 Szállnék alább, de nem merek,
 Sok irigyem s attól félek.

Irígyeim sokak s nagyok,
 Én még pedig árva vagyok,
 S nem fáj semmim csak búsulok,
 Azért, hogy egyedül vagyok.

Gyimesbükk, Csik m. Dincsér Oszkár gy.

5. *faksimile*. Dincsér egyszerűsített, szerkesztett közlése az 1. dallamról daloskönyvének kéziratában. Zenetudományi Intézet, Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archívum, Népzenei Kézirattár, V-04.10 1.1.1.5, 236. sz.

Tempo giusto.

Rég meg-mond-tam ked-ves ba-bám: ne sze-ress,

Nincs e-gye-ben, mit a két ka-rom ke-res.

Sze-ress o-lyat, ki-nek lo-va s sze-ke-re,

S gáz-da-gítsd meg a pa-ti-kát be-lől-lo.

Léte-d rózsám, hogy megszo-morítottál,
Szemeimbe sűrű könnyeket hoztál.
Mossa, mossa sűrű könnyem orcámat,
Most tudom én mi a szív-béli bánat.

Piros alma nem tudtam, hogy férges légy;
Álnok babám nem tudtam, hogy csalfa légy.
Álnoksgíd csalták meg a szívemet,
Verjen meg az eget ura tégedet.

A 11 (1) (1) (63)
 Gyimes, Csikó u. Anka Pista
 Gyuri 1942. II. Dincser Gy.

6. faksimile. Dincser lejegyzés-tisztázata a 2. dallam vokális alakjáról alakjáról a dallamrendben. A verzón ceruzával a gyűjtési adatok, pirossal pedig a rendezés szempontjai: osztály, szótagszám, kadenciák. Zenetudományi Intézet,

Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archívum, Népzenei Kézirattár, V-04.10, 4. doboz

KFA – Kolozsváron a Román Akadémia Folklór Archívuma őrzi Jagamas János gyimesbükki fonográfos felvételeit, amelyek 1949. augusztus 25–26-án, majd november 9-én és 11-én készültek Dincser egyik adatközlője, Simon György játékaról. Mindkét alkalommal közreműködött egy másik hegedűs is, Gergely István,²⁷ a novemberi felvételeken pedig Simon Mária is szerepel mint gardonos és énekes. Jagamas szólóhegedűs és kontrakíséretes felvételeket is készített, többnyire Gergely kísérte Simont. A hangfelvételek meglehetősen gyenge minőségben maradtak ránk; a gardon egyáltalán nem hallatszik.²⁸

Az adatközlők

Sinka János „Cándra” vagy „Cándura” (1895–1943), Gyimesbükk; „cigányember”²⁹ – hegedű (a dallamközlés darabjai közül: 9, 10, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 28, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 43, 44, 46, 47), kontra (3, 4, 5) (*1. fotó*). A hegedűsre vonatkozó első adatok 1940-ból származnak: Erdődi Mihály színes diapozitív-sorozatából számos képen szerepel zenészként, feleségével együtt.³⁰ Dincser tanulmányában a következő életrajzi adatokat találjuk róla:

„12 éves korában tanult Zerkula János Tódi nevű cigánymuzsikustól. Azelőtt sohase vette a kezébe a hegedűt, mert édesapja kovács volt s neki segítgetett. Zerkulának volt két barátja, Bogdán és Cándra, ezek jó moszikások vótak s bėjártak a Regátba is. Cándra fiának szőlitotta s így a név rajtamaradt: *Cándra János*. Négy évig tanult Zerkulától, majd két évig Kuklitol [Sinka István, lásd alább], akinek kontrázott is. [...] *Lejártunk akkor a Regátba, Komonyesty* [Comănești / Kománfalva]... s más.”³¹

A stúdiófelvétel alkalmával készült jegyzetek szerint apja Sinka Sándor, anyja Pulika Róza. Nem járt iskolába, analfabéta. Négy évig tanulta a muzsikálást, tizenöt éves lehetett, mikor már egyedül is eljárt muzsikálni; attól kezdve a zenélésből élt. 1921-ben nősült meg, egy leánya és egy fia született. Muzsikálni járt a moldvai Ágas, Goioasa, Kománfalva helységekre, de „a lokról nem járt ki”, vagyis Gyimesfelsőlóktól nyugatra nem járt. Vállalt útépitést, földmunkát, gyantagyűjtést („szurkászást”) napszámra. Csak magyarul beszélt.³²

²⁷ „Egyes muzsikusok csupán másodrangú jelentőségűnek látszottak, mint afféle »műkedvelők«, mindazonáltal ezek közül is meghallgattam néhányat. Nem volt módom meghallgatni ez utóbbiak közül a gyimesi [...] Gergely Pistát, aki a többiek véleménye szerint: *csángó vót, csak előtőzött úriformán, vasútas, nēm a moszikából él, a vasútnál, a fűttőháznál nehezédik a keze.*” Vö. DINCSEK *Két csiki hangszer*, 7.

²⁸ Hangfelvételek: Fg 35–45, illetve 67–72, adatlapok: FAM 531–554, illetve 1538–1548. Publikálva in PÁVAI–ZAKARIÁS *Jagamas*, digitális adatbázis.

²⁹ DINCSEK *Két csiki hangszer*, 6.

³⁰ A Néprajzi Múzeum Diapozitív-gyűjteménye: D 622, 624, 629, 635, 639, 643, 649, 650, 655, 657, 806, 817; ERDŐDI Mihály: *A felszabadult Erdély*, bev. Cs. SZABÓ László (Budapest, Athenaeum, 1941), 203.

³¹ DINCSEK *Két csiki hangszer*, 13. Dincser az adatközlők (meglepő pontossággal idézett) szavait a főszövegbe fűzve kurzíválással jelöli.

³² Hagyományok Háza, Folklorodokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1/53.

Hegedűtechnikájára – mint a legtöbb gyimesi hegedűsére – érvényes a következő leírás:

„Általában nem használják a balkéz negyedik ujját, a kisujjat, hanem csak három ujjal játszanak. Mivel a legtöbb muzsikusnál a második fekvés az alapfekvés, az első ujjat csusztatják ide-oda [...] Játszanak esetleg első fekvésben is, de ekkor sem engedik el a hegedű nyakát, hanem egyszerre csusztatják az egész tenyerüket a kívánt helyzetbe, s csuklójuk változatlanul érinti a hangszer testét. Az ujjazat részint az első ujj, részint a három ujj csusztatása szerint alakul, de a kéz helyzete alig változik. A csusztatások éppen úgy beidegződtek, mint a szűkebb értelemben vett ujjrend [...] Az ujjakat alig emelik a húrok fölé, s a kisujjuk [...] lelóg a hegedű nyaka mellett a muzsikus tenyerébe, hiszen használatára nincsen szükség.”³³

Viszont más gyimesi hegedűsökkel ellentétben Cándra ritkán húzott párhuzamos felső kvinteket a dallamhangokhoz.³⁴

Cándra a budapesti felvételek után nem sokkal meghalt. Feleségének 1943. március 2-án kelt, a Néprajzi Múzeumba, Dincsérnek címzett távirata szerint:

„Férjem, Cándra János gyimesi primás önöktől haza jövet utazás alkalmával úgy meghűtötte magát, hogy a mai napon meghalt. Temetésére pénzem nincs. Nagyon kérem táviratilag egy kevés összeget segély címen küldeni. Megfizeti az Isten. Cándra Jánosné, bánatos özvegy.”³⁵

Két nappal később Dincsér így válaszolt:

„Kedves Cándra Jánosné! Valamennyien mély szomorúsággal értesültünk kedves férje hirtelen haláláról. Mindannyiunk őszinte részvétét küldöm magának mert rövid ittlétük alatt mindkettejüket megszerettük. Sajnos sem a Néprajzi Múzeum, sem a Rádió nem küldhet semmiféle segélyt, mert hivatalos intézmények lévén, ilyen címen nincs módjukban semmiféle összeget elszámolni. Mi tisztviselők, akik a felvételeken ott voltunk, összeadtuk azt a 60 pengőt, amelyet a mai napon címére feladtam. Fogadja szívesen, mint jóindulatunk jelét; ez a csekély összeg talán segíteni fog az első percek nehézségeiben. Mindannyiunk nevében kívánom, hogy az Úristen adjon magának vigasztalást és segítse meg magát ezekben a nehéz órákban. Őszinte részvéttel Dincsér Oszkár”³⁶

Évtizedekkel később számos felvétel készült Vándor Mihály „Cándra” hegedűssel (sz. 1920), Sinkáné Vándor Ilona fiával, akinek Sinka János a nevelőapja volt. Elmondása szerint nagyszüleinél nevelkedett, hegedülni magától tanult, később azonban – 1940-ig, amikor katonának vitték – járt Sinkával muzsikálni.³⁷ Felvételeiket összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy Vándor játékmódja a Sinkáénak számos jellegzetességét őrzi.

³³ DINCSEK *Két csiki hangszer*, 39–40.

³⁴ Uo., 44.

³⁵ Néprajzi Múzeum, a Népzenei Gyűjtemény (ma: Hangtár) Iratai, 1943/A/1.

³⁶ Néprajzi Múzeum, a Népzenei Gyűjtemény (ma: Hangtár) Iratai, Lajtha/A/32.

³⁷ Zenetudományi Intézet, Mg 4877A, 00-06-55–00-09-55; 00-17-30–00-21-10. Pávai István és Bokor Imre gyűjtése, 1980. július 28., Tarhavaspataka.

1. fotó. Sinka János „Cándra”. Gyimesbükk, 1942. január. Dincser Oszkár felvétele.
A Néprajzi Múzeum Fényképgyűjteménye, F 154239

Sinka Jánosné Vándor Ilona (1902), Gyimesbükk – gardon (3, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 38, 39), ének (9, 10, 30, 31, 33) (2. fotó). Apja Varga István, anyja Vándor Ilona. Analfabéta. Tizennégy éves korától szolgált Nagygyimesen, majd Székelyudvarhelyen.³⁸ A gardonozást leginkább férjétől tanulta:

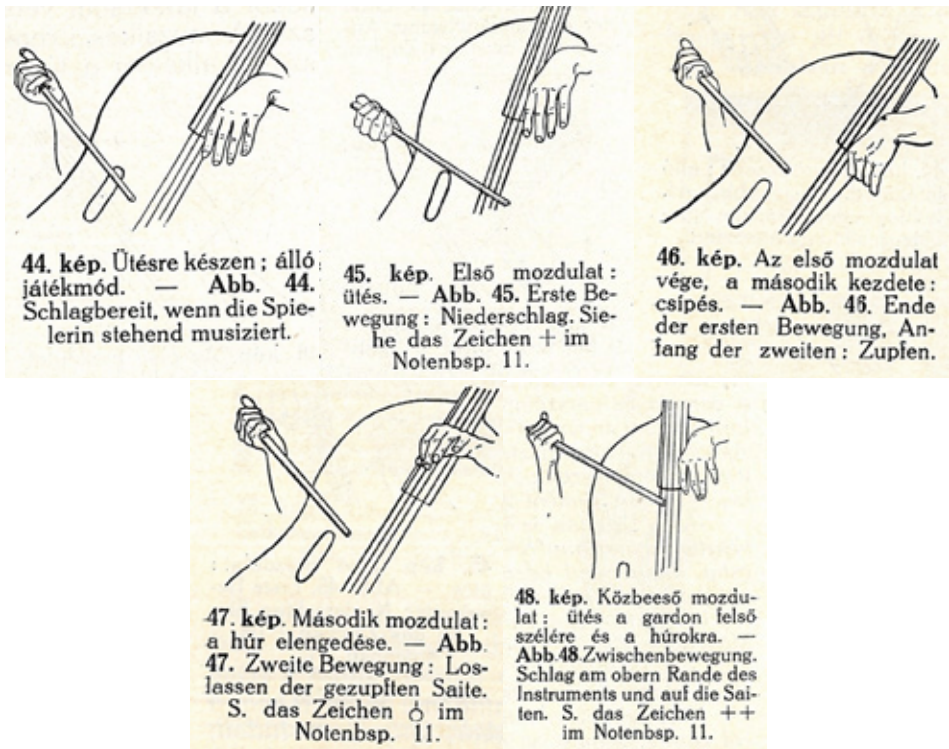
*„szívesen tanultam, nagyon szerettem; pedig fárasztó nagyon a gárdon, el is fészegedet belé a karom!
[...] Amikör legén vótam – beszéli Cándra – jártam három évig a feleségemhez s akkor kivállotta, hogy*

³⁸ Hagyományok Háza, Folkloródokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1/62.

szeretne gárdonyozni s mikor élvettem, készítsem tanítottani. Élsőp megmútattam, hogy két fogni a gárdont s a pácát; s én tuttam, met édesanyám is gárdonyozott s... vele is jártam [muzsikálni]. [...] [A hangszert] Véttem, legaláp száz éves s annak az apjájé vót, mondja Cándra.”³⁹

A gardon hangolása *d–d–d–d*, míg Nagygyimesen *d–d–D* is előfordult.⁴⁰ Dincsér tanulmányában külön fejezetet szentelt a gardon játéktechnikájának és kísérő ritmusainak. Sinkáné sajátos technikájának egyes mozzanatait több fényképen dokumentálta, majd tanulmányában rajzokkal és részletes leírással ismertette:

„csak a gyimesbükki Cándra felesége [...] fejlesztette ki egészen önálló karmozdulatokkal a játék technikáját annyira, hogy a ritmikus ütések száma megszorodott. Ő ugyanis félkörívben mozgatta a jobb alsókarját s így önként adódott, hogy a leütő alsókar ellenkező irányú mozdulatával is ráütött a húrokra. Az első mozdulat tehát: az alsókar mozgása félkörívben lefelé (44. kép), ütés a húrokra a fogólap és a láb között (45. kép). Utána: az alsókar felemelése az ütés után a hangszer nyaka irányában, ütés a húrokra a fogólap felett (48. kép) [7. *faksimile*].

7. *faksimile*. Sinka Jánosné gardonteknikája. DINCSEÉR *Két csiki hangszer*, 59–61.

³⁹ DINCSEÉR *Két csiki hangszer*, 49.

⁴⁰ Uo., 55.

11.

1 $\frac{4}{4}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | x |

2 $\frac{2}{4}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | x |

3 $\frac{3}{4}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | x |

4 $\frac{3}{4}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | x |
 Szen-tan-tal. Szen-tan-tal.

5 $\frac{3}{4}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}}$ | $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}}$ | x |

6 $\frac{2}{4}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{++}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{++}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | x |

7 $\frac{2}{4}$ $\overset{+}{\text{p}} \overset{++}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \overset{++}{\text{p}}$ | $\overset{+}{\text{p}} \overset{++}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \overset{++}{\text{p}}$ | x |

8 $\frac{2}{4}$ $\overset{+}{\text{p}} \overset{+}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | $\overset{+}{\text{p}} \overset{+}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | x |

9 $\frac{2}{4}$ $\overset{+}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}}$ $\underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ $\overset{+}{\text{p}} \underset{\text{ò}}{\text{p}}$ | x |

8. *faksimile*. A gardonkíséret ritmusképletei. DINCSEÉR *Két csiki hangszer*, 57.

Az általában használatos ritmikus kíséret mozgásait a következő összeállításban szemlélhetjük [8. *faksimile*]. A bal kéz mozdulata természetes válasz a jobb kéz ütéseire. A játék alapelve ugyanis az, hogy a hangsúlyos ütemrészekre mindig ütés, a kevésbé hangsúlyosakra pedig csípés esik. A ritmikus mozdulatok sorrendje tehát: jobb ütés (+), bal csípés (ò), jobb ütés (+), bal csípés (ò) stb. Az említett gyimesbükki primás feleségének játékában a mozdulatok rendje így variálódott: jobb ütés (+), jobb ütés lent (+ +), bal csípés (ò), jobb ütés (+), jobb ütés lent (+ +), bal csípés (ò) stb. (45., 46., 47., 48. kép).

2. fotó. Sinka Jánosné. Budapest, 1943. február (?). Dincser Oszkár felvétele.
A Néprajzi Múzeum Fényképgyűjteménye, F 154199

Az ütések közül az 1. és 6. a *lassu magyaros* jellegzetes kísérő ritmusa.⁴¹ A 2. és 7. szokásos általában minden páros ütemű tánchoz, mint *féloláhos*, *hëjsza*, [*sebes*] *csárdás*, *koroggyászka*, *hétlëpés*, *pörka*, *vãlsztep*, *fox* stb. A 3. eredetileg a *nëmëteshez* járta, majd később a manapság elég divatos *vãjcër* és a *bosztõn* kíséretéül szolgált. A 4. és 5. jellegzetes *vãjcër* ritmus, de a *nëmëteshez* nem szokásos. A 8. a *pörka* leggyakrabban használatos ritmusa. Csak a csángóknál hallottam a 9. figurát, a *kettõs* jellegzetes kíséreteként.

Valamennyi között a 9., a kettõs a legnehezebb – mondotta a gyimesbükki Cándra felesége –; *mikor a kettõshöz tanõltam s rëanesztem a rossz táncosra s røktõn kivette a kezembõl; ëgy ëvig nëm nesztem a táncosokra, hogy ël ne véccsem, de még ma is nem nëzek rëik, met kivesszik a kezembõl. S ha János hújza, a szëmit rëám vëti, hogy nëm jól ütöm. A csárdásnak s ezëknek nëm nebez a gãrdõnyya.*⁴²

⁴¹ A 6. példa is 4/4-ben értendõ, a páratlan számú ütemvonalak törlésével. A tánczenei mûfaj jellegzetes aszimmetriáját csak az 1. példa érzékelteti a kvintolákkal. Valójában azonban nem az egyenletes mérõtõl kvintolásan eltérõ dallamritmusról van szó, hanem magának a mérõnek az aszimmetriájáról, vagyis a negyed értékû ütemrészek kétféle, váltakozó idõtartamáról, lásd 202. o. A megfelelõ helyi táncot, amelynek ritmikája eligazíthatna volna ebben a kérdésben, Dincser valószínûleg sohasem láthatta.

⁴² DINCSEK *Két csiki hangszer*, 56–58.

Sinka György (1905), Gyimesbükk; „cigányember, kontrás”⁴³ – kontra (9, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 47) (3. *fotó*). Analfabéta. Bátyjával, Sinka Jánossal járt „kontrázni is s egy húron is”; egy ideig gardonozni is járt. Bukarestben és Brassóban volt katona. 1928-ban nősült, három lánya és egy fia született.⁴⁴

Bátyjától tanult hegedülni. „Őt azonban ritkán hívják muzsikálni, mivel a bátyja *ērefelé az őső!*” Dallamjátékuk mindenestre egy feltűnő sajátágban különbözött: „az öccse azonban, akit pedig ő tanított, állandóan kvintekben muzsikált s amellet elég erősen, ujjáival nemcsak érintette a szomszédos húrt, hanem valóban egyszerre fogta a két egymás melletti húron a hangokat: *két húrt fogok!*”⁴⁵ Dincsér nyilván nem tartotta megőrkítésre érdemesnek dallamjátékát, hiszen a felvételeken csak kontrás-ként szerepelt. Mivel a többi hegedős is játszott olykor kíséretet, Sinka György közreműködését talán az indokolhatta, hogy kontrázásban viszont a többieknél jobb volt. A felvételek szereplői közül ő volt az egyetlen, aki zengőhúros hegedűt használt.⁴⁶

3. *fotó*. Sinka György. Gyimesbükk, 1942. január. Dincsér Oszkár felvétele.

A Néprajzi Múzeum Fényképgyűjteménye, F 154205

⁴³ Uo., 6.

⁴⁴ Hagyományok Háza, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1/63.

⁴⁵ DINCSEŔ *Két csiki hangszer*, 15., 44.

⁴⁶ Uo., 24.

Sinka István „Kukli” (1881) Nagygyimes; „60 éves cigányember”⁴⁷ – hegedű (24, 25, 26, 27, 32, 33, 34, 35, 36, 37), kontra (18, 19, 20, 21, 22, 23). Apja Sinka Gergely, anyja Ádám Margit. Három elemi végzett, tud olvasni és írni. Apja nem volt zenész. Tizenöt évesen gardonozni járt „az öreg Zerkula mellett is, s a vén Tódinak”, majd hegedűt vett magának, „s egyiktől es s másiktól es. Előbb tanulta a primot s azután a kontrát. Serketáncba [gyermekek táncmultságába⁴⁸] ment elsőbbször, s minél tovább gyakoroltam s így.” Besztercén volt katona 1902-ben; 1908-ban Hercegovinában teljesített szolgálatot három hónapig. 1914-től 1918-ig hadifogságban volt Oroszországban. „1906-ba nősült először, [felesége] három éve halt meg. Másodszor 2 évvel ezelőtt [nősült]. Regátba járt Bruszturósza, Palánka, Aszóig. Csíkba nem járt mozsikálni, csak a három lokon.”⁴⁹ Hangszertanulásáról így ír Dincser:

„A gyimesi Sinka István Kukli (apjának is Kukli volt a »csúfoló neve«), a már említett Kopac Jancsival tanult. 15–16 esztendősen lehettem [...] Kontorázni nem tanultam akkor, minnyát a primot jáccottam [...] két évig tanultam s akkor má jól ment, abba züdüdjába én vótam a legelső mozsikás itt [...] S ekközbe, hogy méktanoltam mozsikálni aközbe méktanoltam kontrázni is. [...] [A] híres Kopac Jancsi, az járt Bácskába, Budapesten, Szegeden, az égy igazi hegedűs vót...”⁵⁰

Kuklinak számos tanítványa volt; először kontrázni tanította őket, dallamot játszani csak később.⁵¹ Játéktechnikájáról megtudjuk, hogy nem fogott párhuzamos kvinteket a dallamhangokhoz. Dincser többi gyimesi hegedűs adatközlőjétől eltérően Kukli alapfekvése az első fekvés, és „mind a négy ujjal játszik [...] használta ugyan, de elég ritkán a negyedik ujját, s inkább csak akkor, ha feljebb a második, harmadik s nagy ritkán a negyedik fekvésre került a sor.”⁵²

Sinka Sándor (1902), Gyimesbükk – bőgő (32, 33, 34, 35, 36, 37), gardon (9, 30, 31). Sinka János és György testvére. Gardonozni és bőgőzni jár, „Romániába Aszóig”, valamint napszámomunkát vállal. 1924-ben volt katona Bákóban. 1926-ban nősült.⁵³

Simon György „Anuka” (1886), Nagygyimes; „csángóember”⁵⁴ – hegedű (3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 28, 29, 30, 31, 38, 39, 40, 41, 42, 45), kontra (10, 32, 33, 34, 35, 36, 37) (*4. fotó*). Apja Simon István, anyja Oltyán Rozália. Négy elemi végzett, írni–olvasni tud, csak magyarul beszél. Apja községi pásztor volt

⁴⁷ DINCSEK *Két csíki hangszer*, 6.

⁴⁸ KALLÓS–MARTIN *Gyimesi csángók*, 196.

⁴⁹ Hagyományok Háza, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1/59, 61.

⁵⁰ DINCSEK *Két csíki hangszer*, 11., 9.

⁵¹ Uo., 14–15.

⁵² Uo., 44., 40.

⁵³ Hagyományok Háza, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1/63. Részletebben lásd alább „A kontrázásról és a bőgőről” című fejezetben.

⁵⁴ DINCSEK *Két csíki hangszer*, 6.

4. fotó. Simon György „Anuka”. Nagygyimes, 1942. január. Dincser Oszkár felvétele.
A Néprajzi Múzeum Fényképgyűjteménye, F 154278.

Csíkborzsova község havasán. Gyermekként a rendelkezésére álló anyagokból játékegedűt készített és legeltetés közben próbálgatta. „Látta az édesapám, hogy nem akarok felhagyni vele, vett 2 koronáért egy régi rossz hegedűt. A vasútépítéskor [1895–1897] került oda a Kopac Jancsi, hírneves ember volt”, tőle tanult. „Katona volt 1907-ben 2 hónapig, onnan kiszuperálták.” 1915-től három évig orosz fogságba került, nagy nehezen tudott csak hazautazni. 1909-ben megnősült, első felesége 1926-ban meghalt. A tőle született négy gyermek mind nős, családos. Másodszor nősült 1926-ban, ebből a házasságból két gyermeke van. „Nótákat csak úgy hallásból más zenészekről s a parasztságba” tanult.⁵⁵ Mint kiváló csángó muzsikust, Dincser különösen fontos adatközlőnek tartotta:

„A mai csángó muzsikások közül csupán a gyimesi Simon György Anuka (édesapjának az anyját Annának hívták), vagy csángósan Anuka Pista Gyuri veheti fel a versenyt a cigányokkal. Azonban ő is cigánytól tanult, éppen a fennebb említett Kopac Jancsitól: *tizënkét éves vótam s akkő még sëmmit sē tuttam, csak kezëmbë vëttëm a mozsikát; s csináltam, faraktam azelőtt is kicsi hegedűt, s a mährák mellett (apja pásztoreMBER volt) s azután szekundálni jártam a Kopac Jancsival egy évig, s azután*

⁵⁵ Hagyományok Háza, Folklor-dokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1/53–54.

csak magamba s a fiatalágnak, s többről-töbre s, végül a felnőttek közé és béváltam. Tudásának legjavát azonban a »Regát«-ban szerezte, ugyanis gyakran megfordult a gyimesi szoroson túl, bejárt Adjudig s még tovább. Itt azután sok cigányt hallott s zenei készsége az itt szerzett tapasztalatok révén csiszolódott.⁵⁶

Technikájáról Dincser csak annyit közöl, hogy „egészen könnyen játszott a negyedik fekvésben.”⁵⁷ 1949 augusztusában és novemberében Jagamas János készített 28 dallamnyi fonográf felvételt dallamjátékáról, öt dallamnyit pedig kontrajátékáról.⁵⁸

Minus Jánosné Sinka (Bánfi) Teréz (55), Nagygyimes; cigányasszony – ének (1, 32, 34, 35, 36). A felvételek kiváló énekeséről csak két fonográf henger készült. Apja Sinka István, anyja Bánfi Rózsi. „Nem járt iskolába, analfabéta. Bánfi Miklós, a mostohája nevelte, az kovács volt.” Szolgált a vasúti restiben és az állomáson, majd Romániában (Brăila, Románvásár, Bákó). „Azután hazajött, s még vissza Bogdánába, 14 évet, ott férjhez ment háromszéki cigányemberhez s ott Marasestin [Mărășești] halt meg az ura. S akkor hazajött s az édesanyjával lakott. Második ura gyimesbükki volt s az is megholt, a harmadik ura is háromszéki volt. Csak az első volt hites.” Kopac Jancsival sokat járt énekelni: „akkorácska voltam s az asztalra tettek s úgy énekeltem”. Bogdánában cigányok között lakott, pénzért énekelt vendéglőben. „Gondoltam s énekeltem, akárhol meghallottam. A keserveket megtanultam s a sors üldözött s így.”⁵⁹

A kontrázásról és a bőgőről

A felvételek nagy része kontrakisérettel készült, annak ellenére, hogy a helyi tánczenei hagyományban a kontrázásnak alig volt szerepe; a tánc kíséret hagyományos formája a hegedű–gardon hangszerkettős volt. Ez Dincser adataiból is kitűnik:

*„ha kellett egy úrnak mozsikálni s akkor kellett a kontrás; a csángóknál csak a primot kel, met egyesleg mozsikálunk s a gardon. [...] A kontra tehát nem annyira a falusi muzsikálásban járta, hanem az úri vigasságban. Érdekes azonban, hogy a kontrázás sok esetben a tanulás alsó foka volt.”*⁶⁰

A három Sinka testvér hegedű–kontra–bőgő összeállítású bandája viszonylag összehozott együttes lehetett, amely a polgárosultabb zenei igények kielégítésére rendszeresen működött.⁶¹ De így is valószínű, hogy a kíséret, sőt két kontrás egyidejű játéka gyakran diszsonáns felvételeket eredményezett:

⁵⁶ DINCSEK *Két csiki hangszer*, 9.

⁵⁷ Uo., 41.

⁵⁸ PÁVAI–ZAKARIÁS *Jagamas*, digitális adatbázis.

⁵⁹ Hagyományok Háza, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum, LL NZK 19/1/61–62.

⁶⁰ DINCSEK *Két csiki hangszer*, 16., 13.

⁶¹ Vándor Mihály „Cándra” elmondása alapján. Zenetudományi Intézet, Mg 4877A, 00-17-30-00-21-10. Pávai István és Bokor Imre gyűjtése, 1980. július 28., Tarhavaspataka.

„A gyimesi kontrások játéka inkább ritmikus szerepű, s így nem is érzik szükségét, hogy a kontra ketősfogása [...] mindig harmonikusan kövesse a dallamot. [...] A záróhang kontrája azonban mindig harmonikusan illeszkedett, rendszerint a–e¹ kvinttel az a-ban játszott dallamhoz.”⁶²

A kíséretmódról leginkább a Vándor Mihály „Cándra” kontrajátékáról készült későbbi felvételekből kaphatunk képet.⁶³

Másrészt viszont feltehetjük, hogy Dincsér, Lajtha és Kodály is igen nagy érdeklődéssel fogadott minden adatot a népi hangszeregyüttesek kíséretmódjával kapcsolatban, amelyről akkor még szinte csak a széki gramofonfelvétel tanúskodott: „Régi kiadványok kísérete, erdélyi vagy bukovinai, továbbá román és szerb cigányok mai játékmódja sejtet valamit az egykori magyar cigányok többszólamúságáról. Rögtönzött kíséreteikben lehetett valami hagyományos, primitív eredetiség” – írta Kodály néhány évvel korábban.⁶⁴ A gyimesi anyagtól tehát valószínűleg az újonnan felfedezett kutatási terület, a hagyományos népi többszólamúság újabb példáit is várták, még ha az erre természeténél fogva kevésbé volt is alkalmas.

Dincsér a kontra ritmikai szerepét is részletesen elemzi:

„A kontra leggyakrabban használatos vonórítmusa a következő: [9. *faksimile*]. Ezek közül az 1. a *lassu* [magyaros] jellegzetes kísérő ritmusa,⁶⁵ míg a 2. a [sebes] csárdás lépéseit élénkíti, de ez a *szírba* s más páros ütemű tánc kísérete is. A *kettős* kontrája a 3. de egyesek szerint a 4. is használatos a ketőshöz. Az 5. egyesek szerint a *korobjászka*, mások szerint a *szírba* kísérő ritmusa, de a *héjsza*hoz már a 6. kontra illik.⁶⁶ A németes és a *vajcēr* kontrája a 7. ritmikus képlet, bár egyesek a 8. kíséret mellett döntöttek, de ezek inkább a fiatalabbak közül kerültek ki. Valószínű, hogy csak két nagy csoportot kell megkülönböztetnünk: a páros és páratlan ritmusú képleteket. Így azután a kontra ugyanaz marad akkor is, ha a primás csárdásból polkára fordítja a játékot, vagy ha a valcerből németesre tér át.”⁶⁷

Néhány felvételen nagybőgő is szerepelt, ami a helyi tánczenei hagyomány szempontjából még a kontrázásnál is kevésbé reprezentatív. Azonban – Sinka János elmondása szerint – sajátos funkciót töltött be a népéletben, ami vonzóvá tehetta a szerkesztők szemében:

„[A] gardon helyett a nagybőgő is szerepelt bizonyos esetben. Gyimesbükkön ugyanis két nagybőgő is van, az *égyházi*, met *akártak csináni bandát a csángók, de nem lett*, s a másik egy cigányemberé [ez nyilván Sinka Sándor], aki akkor szokta húzni, *ha úrimulacsság van*. De sor kerül a bőgőre a cigánytemetésen is.

⁶² Uo., 43.

⁶³ Zenetudományi Intézet, Mg 4877A, 00-24-30–00-28-00. Pávai István és Bokor Imre gyűjtése, 1980. július 28., Tarhavaspataka.

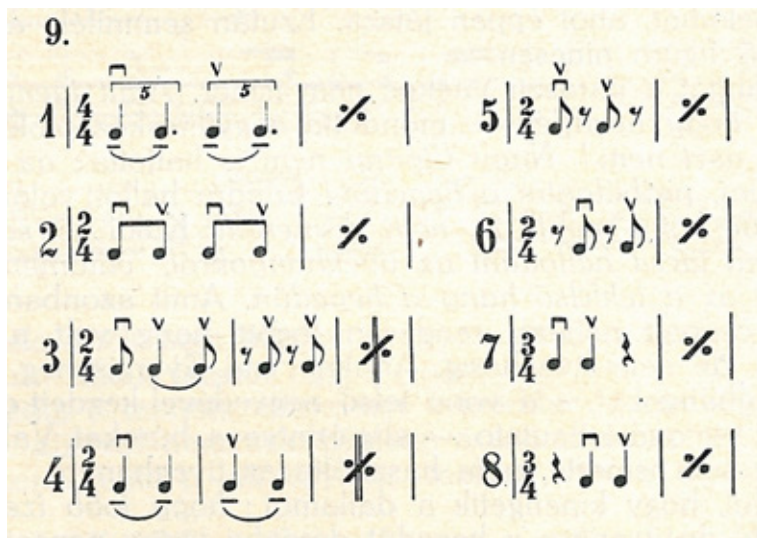
⁶⁴ KODÁLY Zoltán: „Magyarország a zenében”, in SZEKŰ Gyula (szerk.): *Mi a magyar?* (Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1939), 403.

⁶⁵ Lásd a 43. lábjegyzetet és a 202–203 oldalt.

⁶⁶ Másutt viszont arról ír, hogy a *héjsza* és a *szírba* elnevezés valójában ugyanazon tánczenei műfajt jelöli. Vö. DINCSEK *Két csiki hangszer*, 69–70.

⁶⁷ Uo., 47.

*Mikor ęty cigán – mondja a gyimesbükki Cándra – mifajtánkbeli mękhal, akkor mozsikával, amikor a halott hon; s a háznál szoktunk ęsszegyůlni s muzsikálunk szomorukat, s van ezęknek szova ęs, magyar. [...] mongyuk tíz mozsikás – s ęt primot fog, ęt kontrát fog s, a bęgős hűjza a magájét. [...] S szoktak mások ęs, nem csak ęppen münk, csángók ęs, met szeretik ęszkét a szomoru darabokat. [...] S mikör męnnek a sírhoz, az ęlső cigán felőjsza. Ęlsőbb a szűlei, ha van, s hęjzatartozói a test után, azután a primások, kontrások, három sőrba, ha többen vannak.*⁶⁸

9. faksimile. A kontrázás ritmusképletei. DINCSEŐ Két csiki hangszer, 46.

Az 57–60. számokon felvett keserves-sorozat (32–37.), amelynek kíséretében valamennyi zenész részt vett (két prim – két kontra – bęgő felállásban), s amelyet aztán egy *fęloláhos* táncdallammal zártak le, nyilvánvalóan ezt a temetési szituációt jeleníti meg. A táncdallamnak a keservesekkel való összefűggését, illetve az erre vonatkozó szerkesztői elképzelést is megvilágíthatja a hosszan idézett elbeszélés:

*„Cigánkęservesęk ezęk, van ijen keserves tizenöt-hús s męktárt fęlőnjig ęgy. S azér fognak vígat is, rácsinájják, s táncólnak ęs, ha a szomoru darabot ęlbuszta, s a halottnak vót ęn nótája, aszt a primás rőktőn tuggya s ęlcsinájja; van eset, hoty táncólnak is ręa, fęlóláhos vagy más, s van aki mękhaggya, hon ne táncőjjanak s van aki mękhaggya: az ő nótáját táncőjják ęl.*⁶⁹

Dincseő felfigyelt arra, hogy a házi készítésű bęgővonoó szőrének feszítése fogasléces módszerrel történt, amely „1680-ból Bassani olasz mester neve alatt ismeretes”.⁷⁰

⁶⁸ Uo., 65.

⁶⁹ Ua.

⁷⁰ Uo., 28.

Ugyanilyen bőgővonót látott Csíkrákoson is, valamint áldomáspataki adatközlőjének saját készítésű hegedűvonója is ilyen feszítésű volt.

10. faksimile. A felvételeken használt bőgővonó. DINCSEK *Két csiki hangszer*, 21.

Dallamközlés

A dallamok közreadásával a jegyzőkönyv sorrendjét követem, amellyel egybevégt a helyszíni cédulák iratkapocscsal összefogott csoportjainak számozása, s így valamennyi tétel dallama (és esetleges szövege) azonosítható. Minden dallamról a legrelevánsabb, legnagyobb információértékű forrás átírását közlöm; ez általában a helyszíni lejegyzés, a fonográfra vett vokális adatok esetében pedig a tisztázott autográf lejegyzés a dallamrendben. A kéziratban ismétlőjellel vagy üres hellyel jelölt formaalkotó motívum- és sorismétléseket kiírom. A nyolcadok négyes gerendázását 2/4-es ütemben is megtartom.

A kottát követik a jegyzőkönyv adatai; itt közlöm a dallam műfaji besorolását is.⁷¹ Majd a dallam forrásainak adatai következnek, elsőként az, amelyiken a közlés alapul. A helyszíni cédulákat (HC) a cédulacsoport római számával, s azon belül a cédulának a jegyzőkönyv szerinti sorszámával azonosítom, a dallamrend (DR) egyes lapjait pedig a hátoldalukra írt kategóriákkal és kadenciákkal. Az egyes dokumentumokon olvasható megjegyzéseket idézőjelben közlöm a feljegyző betűjele után; a dallamok időtartamára vonatkozó adatokat elhagyom. Ha az adott hangszeres darabról fonográflevétel is ránk maradt, azt is közlöm saját lejegyzésemben, hiszen ezek az írott forrásokkal kölcsönösen kiegészítik, megvilágítják egymást.

A *lassú magyaros* tánczenei műfajhoz tartozó dallamok aszimmetrikus ritmusúak, a „sánta lassú dúvó” kíséret ritmus-kategóriába sorolhatók. Ez azt jelenti, hogy a tánc metrikájának megfelelően a zene alaplüktetését a negyed értékű mérők adják, amelyek azonban változó időtartamúak, rövid–hosszú–rövid–hosszú formában.⁷² Gyimesbükkön és környékén, ahogy a Dincsek-gyűjtés és az innen származó későbbi

⁷¹ KALLÓS–MARTIN *Gyimesi csángók* alapján.

⁷² PÁVAI István: *Az erdélyi magyar népi tánczene* (Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2012), 255–259.

adatok is mutatják, ez az eltérés kisebb mértékű, mint az utóbb jóval gazdagabban dokumentált Gyimesközéplokon. A Dincsér-lejegyzések csak alkalmanként utalnak erre a ritmikára kvintolák vagy triolák használatával, ezek a megoldások azonban éppen az egyenletes mérőhöz viszonyítanak, így a lüktetés aszimmetriáját nem fejezik ki. Saját lejegyzéseimben ezt úgy érzékeltetem, hogy az első ütem fölé írom a hosszabb, illetve rövidebb mérők által meghatározott ütemrészek valós időtartamának hozzávetőleges arányát.

Dincsér helyszíni lejegyzéseinek záróhangja általában g^1 , a más hangnemben játszott hangszeres dallamok esetében is. Ilyenkor Kodály megadja a valós záróhangot; a dallamközlést ennek megfelelően módosítom. Egyazon szisztéma különböző irányban szárazott dallamrészletei különböző (általában nem egyidőben hangzó) variánsokat jelölnek. Hogy a helyszíni lejegyzésekre utólag írott kiegészítések javítást vagy egyenértékű variánst jelentenek, az nem mindenütt egyértelmű; ilyen esetekben kénytelen voltam saját stílusismeretem szerint dönteni.

Ha a dallam besorolható a Zenetudományi Intézet Népzenei Típusrendjébe, akkor a tétel végén közlöm az annak megfelelő típuszámot.⁷³ A dallamok műfaji, dal-
lamrétegek szerinti és ritmikai csoportjait a mutatók segítségével tekinthetjük át.

1.

[a dallam utótagjára:]

Kalapom szememre vágom,

Magam a bunak ajánlom.

Parlando

$\text{♩} = 200$ $\text{♩} = 176$

Csaj - jon még lél - kém a ha - lál, Mí - kor jó ked - ved - be ta - lál; a

[d'] Én Is - tē - nēm végy el én - gem, Ne hagy töb bá - nat - val él - nem.

Me' jén bu - al él - tem sé - lék, Míg a fül - dön fej - jel é - lék.

⁷³ A Típusrend áttekintéséhez lásd PÁVAI István – RICHTER Pál (szerk.): *Magyar népdaltípusok példatára* (2010); <http://nepzeneipeldatar.hu> (utolsó letöltés: 2020. október 18.). Lásd még DOBSZAY László – SZENDREI Janka (közr.): *A magyar népdaltípusok katalógusa stílusok szerint rendezve*, I (Budapest, MTA Zenetudományi Intézet, 1988).

Én Istenem végy el ingem,
Ne hagy így egyedül élnem.
Me' jén bual éltem s élék,
Míg a földön fëjfel élék.

Bus életem, bánat napom,
Homályba borult csillagom.
Kit elvesztettem, nem kapom,
Kit elvesztettem, nem kapom.
Maj mégkapom nem sokára,
Még csak három év van hátra.

*
Én Istenem minek élék,
Ha én anyi bual élék.
Bus életem, bánat napom,
Homályba borult csillagom.

Csillagaim rejcsetek el,
Világim ne tóccsem így el.
S ha eltötöm aszt se bánom,
Nincsen ingem ki sajnájjon.

Kicsi madár jaj de fen jársz,
Mi az oka aláb nem szálsz?
Szálnék aláb, de nem merek,
Sok irigyem s attól félek.

Irigyeim sokak s nagyok,
Én mégpedig árva vagyok,
Nem fáj semmim csak busulok,
Azért, hogy egyedül vagyok.

LL NZK 19/1/28. – 1943. február 16. – (I) 39. „Jaj Istenem minek élék” [*keserves*] – Bánfi Teréz (ének), Sinka János és Sinka István (primások), Sinka György és Simon György (kontrások), Sinka Sándor (bögő). „*énekes a dallam második felére kezd* / (Halottnál / éneklük siratóban / csak a cigányok / hangszerrel kísérettel / éneklük).”

DRa Dincsér lejegyzése a **NM MH** 4151 hengerről. A verzón feltüntetett adatok: ÁT 8 [átmeneti réteg a régi és az új stílus között, 8 szótagú sorok], 1 (5) 3. – „1–3. vers: Gyimesbükk, Csík m. Muz. F. 4151. Minus Jánosné, Bánfi Teréz 55. 1942. II. D. O. gy. A kezdő két sort a dallam második felére énekelte. – 4–7. vers [amelyeket a lejegyzésen felül, csillaggal elválasztva csatolt ide]: Gyimes, Csík m. Kukli István, 1942 II., D. O. gy.”

HCa I/1r. Dincsér lejegyzése. – „Sinka Tera 55”. – 1–2. verse azonos DRa – Kuklinak tulajdonított – 4–5. versével.

DRb ÁT (Rub[ato]) 8, 1 (5) 3. HCa tisztázata. – „Gyimesbükk, Csík m. Bánfi Teréz cigányasszony. 1942. II. Dincsér O. gy.”

DK 236 – DRb tisztázata.

HCb–c Kodály és Dincsér egyazon előadásról készült szövegjegyzései. Egy 1942-es nap-tárfüzet kitépelt lapjainak hátoldalára, ceruzával írva. Alább Kodály – teljesebb – lejegyzését közlöm. Az utolsó két sorpárnak a dallamstróféhoz való viszonya nem egyértelmű. – K: „néha ismétél, s néha nem”.

Jaj Istenem minek élék,
Ha én ennyi búval élék!
me Búval éltem s aval élék,
Míg a földön fëjfel élék.

mer Bú volt az én útitársom,
Bánót a találkozásom.
Bú volt az én útitársom,
Bánót a találkozásom.

de Bús életem, bánat napom,
Feteke gyász alatt lakom.
Bús életem, bánat napom,
Feteke gyász alatt lakom.

de Feteke gyász, fejér üröm,
Nékem abbú nem nagy öröm.
Feteke gyász, fejér üröm,
Nékem abbú nem nagy öröm.

a d' Aki nem tud jól búsulni,
Aki nem tud jól búsulni,
Jöjjön hozzám tanácskérni,
Jöjjön hozzám megtanulni.

Mer én még tudom tanyitni,
Hogy kell a világon élni.
Búval bánatot cserélni,
Búval bánatot cserélni.

Bánat, bánat, be nehéz vagy,
Be rég hogy a szívemen vagy.
Amíg azok eloszolnak,
Tölem minden jók elmúlnak.

A testembe zéng a lélek,
Mindent csak bánatval élék.

Jaj Istenem, minek élék,
Mindent csak bánatval élék!

Jelentősebb különbségek Dincsér lejegyzésében: 1. strofa 4. sora: fűdön fejjel; 4. strofa 3. sora: a bu.

Típuszám: 2014-11.⁷⁴

2.

Rég meg-mond-tam, ked-ves ba-bám, ne sze - ress, Nincs ë-gye-bem, mit a két ka - rom ke - res.

Sze-ress o-lyant, ki-nek lo - va s sze-ke - re, Gaz-da gitsd még a pa-ti-kát be-lő - le.

Látod, rózsám, hogy megszorítottál,
Szemeimbe sűrű könnyeket hoztál.
Mossa, mossa sűrű könnyem orcámat,
Most tudom én, mi a szívbeli bánat.

Piros alma, nem tudtam, hogy férges légy;
Álnok babám, nem tudtam, hogy csalfa légy.
Álnokságid csalták meg a szívemet,
Verjen meg az egek ura tégedet.

LL NZK 19/1/28. – (II) 40. a) – „Rég megmondtam kedves babám ne szeress” [*lassú magyaros*] – Simon György (ének és primás), Sinka János (kontrás), [Sinka Jánosné (gardon)].

DR A11, 1 (1) 3 – „Gyimes, Csík m., Anuka Pista Gyuri, 1942 II., Dincsér O. gy.”
HCa II/1r. Dincsér lejegyzése. – „Lassu magyaros / Simon György / [gyűjtői hengersházam:]

⁷⁴ BERECZKY János: *A magyar népdal új stílusa* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 2013), I. kötet, 501.

XXIII/a / ez is csángó [- mondták Csík]Szentmihály[on]”.⁷⁵

HCb I/1v. Kodály lejegyzése, egy strófányi szöveggel.

DK 282 – A kvintolás ritmus utólagos jelzésével.

NM MH 4159a, Lipták Dániel lejegyzése.

Vö. KFA Fg 72a.

Típuszám: 11-065-00-00.

3.

(Én Is-te-ném, adj egy pót-rát, Még i-gyam egy csepp pá - lin-kát...)

LL NZK 19/1/28. – 40. b) – „Lassú magyar[os] (Én Istenem adj egy pót-rát)” – Simon György (prímás), Sinka János (kontrás), [Sinka Jánosné] (gardon).

HC II/2r. Dincsér lejegyzése, revidálta és az előtagra alkalmazott szöveget bejegyezte Kodály. – Pótra = pultura, régi magyar váltópénz. – D: „Lassú, csángó magyaros / Simon György Anuka” – A lejegyzés eredeti záróhangja g¹; hegedűtechnikai megfontolásból és későbbi gyűjtések alapján javítottam.

Típuszám: 18-200-00-00f.

⁷⁵ „De nemcsak a csángók tesznek különbséget a nótában, hanem a csíki székelyek is. Sorra kérdeztem csángó gyűjtéseim dallamait, s majd minden esetben rávágták: *esz csángós!* Vagyis nem tartják már magukénak a régebbi dallamokat.” DINCSEK *Két csíki hangszer*, 68.

4.

LL NZK 19/1/28. – 40. c) „Sebes forgó” [*sebes csárdás*] – Simon György (prímás), Sinka János (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC II/3r. Kodály befejezetlen lejegyzése.

5.

LL NZK 19/1/28. – 40. d) – „Sebes forgó [*sebes csárdás*] (lakodalomban mikor elindítják a menyasszonyt a vőlegényház fele)” – Simon György (prímás), Sinka János (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

NM MH 4160c, Lipták Dániel lejegyzése.

HC II/3r. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával (sikertelen lejegyzés). – D: „Simon György [18]86[-os] szül[etésű] / mikor a menyasszonyt kiindították a lépcsőre / Ezt is tanóta Kopac Jancsitól”.

Típuszám: 18-402-00-00.

6.

LL NZK 19/1/29. – (III) 41. a) „Lassú magyaros” – Simon György (prímás).

HC III/1r. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Lassú, csángó magyaros / Simon György / utána sebes forgó”. Dincsér lejegyzése c^2 alapra készült; későbbi, ceruzás megjegyzése: „d-be”.

NM MH 4159b, Lipták Dániel lejegyzése.

$\text{♩} = \text{cca } 110$

simile sempre

7.

LL NZK 19/1/29. – 41. b) „Lassú magyaros” – Simon György (prímás).

HC III/1v. Kodály lejegyzése. – „Da C[apo]”.

8.

LL NZK 19/1/29. – 41. c) „Sebes sirülő” [sebes csárdás] – Simon György (prímás).
 HC III/2r. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Simon György / Sirülő csárdás / [gyűjtői hengerszám:] XXV/c”.
 NM MH 4161c, Lipták Dániel lejegyzése.

♩ = cca 130

9.

hegedű

Húj - zad, é - dős mo - zsi - ká - som, Mer(t) ha é - lők, még - szó - gá - lom.

Vaj a - ra - tok, vaj ka - szál - lok, Vaj éggy éj - jel ve - led há - lok.

néha:
ve - led há - lok.

- LL** NZK 19/1/29. – (IV) 44. a) „Hujzad édes mozikásom” [*lassú magyaros*] – Sinka Jánosné (ének), Sinka János (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Sándor (gardon).
- HC** IV/1r. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. A forrás vegyesen tartalmaz az énekes, illetve a hangszeres előadásra vonatkozó adatokat. A közreadás ezeket külön szisztémákba rendezi. – D: „Lassu / Cándra”.
- NM MH** 4165a, Lipták Dániel lejegyzése.

♩ = cca 80 ♩ = ♩. ♩ = ♩. ♩ = ♩. ♩ = ♩. simile sempre

Vö. HC IX/1v: ugyanezen dallam vázlata, Dincsér lejegyzése. – „Pulika György 54 [Gyimesközéplök] / ennek nincsenek szövege”.

10.

Ta - lá - lok én sze - re - tőt, Min - den ú - jom - ra ket - tőt.
 Ka - pok én még

Ha ket - tőt nem, bár egy - gyet, Úgy - se sze - re - tek töb - bet.
 sze - ret - lek té - ged.

Én Istenem, add nekem,
 De igazán szeretem.
 Ha ezt nekem nem adod,
 Felasztom magamat.

Jaj Istenem, adj egy jót,
 Adj szívemhez valót.
 Adj egy szépet, adj egy jót,
 Adj egy kedvemre valót.

- LL** NZK 19/1/29. – 44. b) „Talállok én szeretőt” [*lassú magyaros*] – Sinka Jánosné (ének), Sinka János (prímás), Simon György (kontrás), Sinka Sándor (gardon).
- DR** A7, 8 (8) 4 – „Gyimesbükk, Csík m. Cándra Jánosné Vándor Ilonka, 1942. II. / D. O. gy.”

HC IV/2r. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Cándra” – K: „Anuka igen / de *szerinte* román darab / ő csak a románoktól hallotta”.

DK 240

Típuszám: 17-018-00-01.

11.

LL NZK 19/1/28. – (V) 45. a) „Lassu magyaros” – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC V/1. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Anuka” – K: „Lassú magyar [sic] / Kopac-tól [tanulta] / cigány / akkor 55 é[ves]”. A *h'* záróhang szokatlan a gyimesi hegedős zenében, az előtag záratai és a 3. sor 3. ütemében található figuráció azonban igazolni látszik a lejegyzés hangnemét.

Típuszám: 18-169-00-00, kontaminált utótaggal.

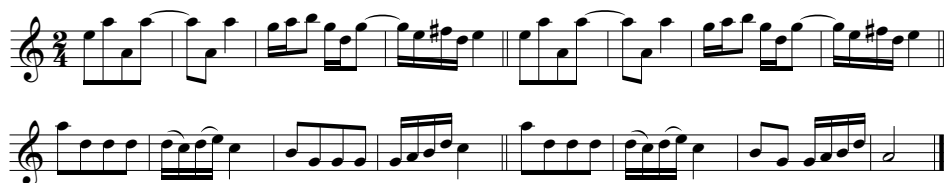
12.

LL NZK 19/1/29. – 45. b) „Sebes” [*sebes csárdás*] – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

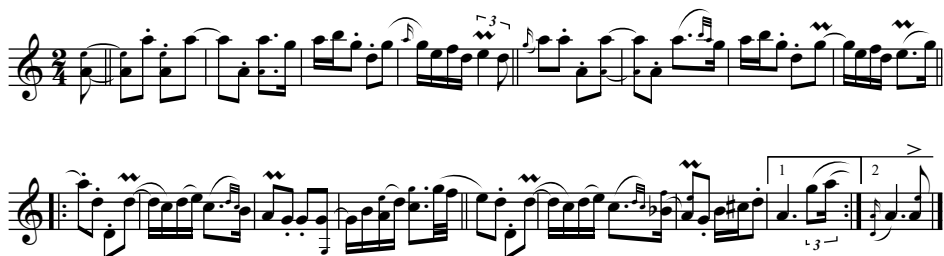
HC V/2. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Anuka”. A lejegyzés eredeti záróhangja *h'*; hegedütechnikai megfontolásból és későbbi gyűjtések alapján javítottam.

13.

- LL NZK 19/1/29. – 45. c) „Kulacskínálgató sebes (Lakodalmas)” [*sebes csárdás*] – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).
 HC V/3. Dincsér lejegyzése. – „Kulacskínálgató. / tánc. / Simon / [gyűjtői fonogramszám:] XXV/a / csak csángós ez is [– mondták Csík]Szentmihály[on] / én hallottam, mikor így muzsikálgatták”. A lejegyzés eredeti záróhangja g¹; a fonográffelvétel alapján javítottam.
 NM MH 4161a, Lipták Dániel lejegyzése.

♩ = cca 130

Típuszám: 13-001-00-08.

14.

- LL NZK 19/1/30. – (VI) 46. a) „Lassú magyaros” – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).
 HC VI/1. Dincsér jegyezte le az utótag 1. üteméig, revideálta és befejezte Kodály. – D: „Lassú / Anuka”.
 Vö. KFA Fg 71a (Gergely István).

15.

LL NZK 19/1/30. – 46. b) „Lassú magyaros” – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC VI/2. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Anuka / Lassú” – K: „Vizi Péter csángótól tanulta” – E lapon olvasható Vargyas Lajosnak az egész kéziratcsomóra vonatkozó bejegyzése: „Dincser helyszíni vázlatos gyimesi lejegyzései”.

16.

LL NZK 19/1/30. – 46. c) „Sebes forgó” [*sebes csárdás*] – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC VI/3. Kodály lejegyzése.

17.

LL NZK 19/1/30. – 46. d) „Sebes” [*sebes csárdás*] – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC VI/2. Kodály lejegyzése.

18.

LL NZK 19/1/30. – (VII) 47. a) „Lassu magyaros-csárdás” [*lassú magyaros*] – Sinka János (prímás), Sinka István (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC VII/1. Kodály lejegyzése.

19.

LL NZK 19/1/30. – 47. b) „Sebes” [*sebes csárdás*] – Sinka János (prímás), Sinka István (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC VII/1. Kodály töredékes lejegyzése; variánsa: 27.

20.

LL NZK 19/1/30. – 47. c) „Sebes” [*sebes csárdás*] – Sinka János (prímás), Sinka István (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC VII/3. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „cigány cs[árdás]” – A jelző valószínűleg nem a használók etnikumára, hanem a dallam hangszeres jellegére utal.⁷⁶

NM MH 4154a, Lipták Dániel lejegyzése.

⁷⁶ PÁVAI Erdélyi magyar népi tánczene, 108–109.

$\text{♩} = 155$

21.

LL NZK 19/1/30. – 1943. február 17. – (VIII) 50. a) „Lassu csángó magyaros” – Sinka János (prímás), Sinka György és Sinka István (kontrások), Sinka Jánosné (gardon).

HC VIII/1. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Lassú csángó magyaros / Cándra”.

22.

LL NZK 19/1/30. – 50. b) „Lassu csángó magyaros” – Sinka János (prímás), Sinka György és Sinka István (kontrások), Sinka Jánosné (gardon).

HC VIII/2. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Lassú csángó magyaros / Cándra”.

Típuszám: 17-131-00-00.

23.

néha :||

senza rep.

LL NZK 19/1/30. – 50. c) „Lassu csángó magyaros” – Sinka János (prímás), Sinka György és Sinka István (kontrások), Sinka Jánosné (gardon).

HC VIII/3. Dincser csak incipitet írt, lejegyezte Kodály. – D: „Lassú csángó magyaros / Cándra”.

24.

LL NZK 19/1/31. – (IX) 51. a) „Lassú csángó magyaros” – Sinka István (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC IX/1. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Kukli / Lassu magyaros”.

Típuszám: 18-200-00-00.

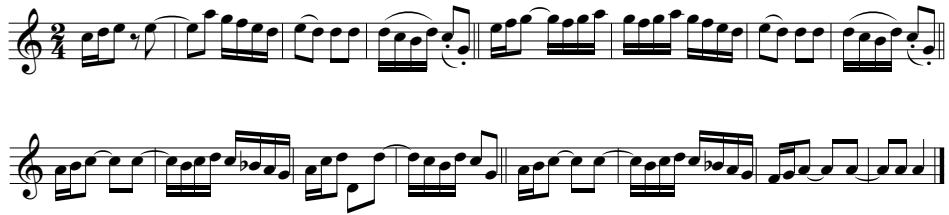
25.

senza rep.

LL NZK 19/1/31. – 51. b) „Sebes csángó magyaros” [*sebes csárdás*] – Sinka István (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC IX/2. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Kukli István / csángó sebes csárdás”.

26.

LL NZK 19/1/31. – 51. c) „Sebes csángó magyaros” [*sebes csárdás*] – Sinka István (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC IX/3. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Kukli István / Sebes”.

27.

LL NZK 19/1/31. – 51. d) „Sebes csángó magyaros” [*sebes csárdás*] – Sinka István (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC IX/4. Kodály lejegyzése. – „Kukli”.

28.

Simon

Cándra

LL NZK 19/1/31. – (X) 52. a) „Lassú magyar[os]” – Sinka János (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon) – 52. b) „Ugyanaz más hegedűstől” – Simon György (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC X/1–2. Dincsér lejegyzése (1–3. sor) Kodály revíziójával. Az utolsó sor mindkét változatát Kodály jegyezte le. – D: „Anuka”.

Típuszám: 13-016-00-01; a Cándra-változat kontaminált.

29.

Simon

Cándra

LL NZK 19/1/31. – 52. c) „Sebes” [*sebes csárdás*] – Simon György (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC X/3. Kodály lejegyzése. – „Simon”.

30.

Sze-ret - te - lek, lel - kem, na-gyon, De már an - nak vé - ge va-gyon.
S a - ki mi - att vé - ge va-gyon, vé - ge va-gyon, An - nak Is - ten jót ne agy-gyon so - ho - sem.

LL NZK 19/1/31. – (XI) 53. a) „Szerettelek lelkem nagyon” [*lassú magyaros*] – Sinka Jánosné (ének), Simon György (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Sándor (gardon).

DR AX – „Gyimesbükk, Csík m. Cándra Jánosné, / sz. Vándor Ilonka, 1942. II. / D. O. gy.”

HC XI/2. Dincsér lejegyzése. – „Cándra és neje / Lassu magyar[os]”. A hegedűs változat valószínű záróhangja: *a*¹.

DK 229

NM MH 4152b, Sinka Jánosné.

Vö. KFA Fg 36a, Simon György – A hozzá tartozó adatlap (FAM 532) szerint: „18 éves korában tanulta Gyimesbükkön, Kópac Jancsi zenésztől”.

Típuszám: 18-166-00-00b.

31.

Jaj Is - te - nem, add ne - kem, De i - ga - zán sze - re - tem!
Ha jajt ne-kem, ha jajt ne-kem nem a - dod, Ku-tya le-gyek, fel - a - kasz - tom ma - ga - mot.

LL NZK 19/1/31. – 53. b) „Jaj Istenem add nekem” [*lassú magyaros*] – Sinka Jánosné (ének), Simon György (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Sándor (gardon).

DR AX 7, 7, 11, 11 – „Gyimesbükk, Csík m. / Cándra Jánosné, Vándor Ilonka / 1942. II. Dincsér Oszkár gy.”

HC XI/2. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Cándra / Lassu magyaros / ez is csángó. [- mondták Csík]Szentmihály[on] – K: „Anuka igen!”

DK 228

Vö. KFA Fg 41a, Simon György. Lipták Dániel lejegyzése. – A hozzá tartozó adatlap (FAM 543) szerint: „18 éves korában tanulta Gyimesbükkön, Tatár Tódor zenésztől”.

5. *foró.* Sinka János és felesége. Gyimesbükk, 1942. január. Dincsér Oszkár felvétele.
A Néprajzi Múzeum Fényképgyűjteménye, F 154190

32.

Parlando

Én is - te - nem, vi - gasz - talj még, Hogy a bu - ban ne hal - jak még.
 Ma hal - jak még, azt se bá - nom, Nin - csen in - gém ki saj - nál - jon,
 Ki ko - por - sóm - ra bo - rul - jon.

Egy pár könyvet rám hullajcsom,
 Bánatos szívemhez hotson,
 Hogy engem mégvigasztajjon,
 Hogy engem mégvigasztajjon,
 Hogy a buban ne hajjak még.

S elment, elment az a madár,
 Aki engem szívből sajnál.
 S én elmenyek közületek,
 Ha köztetek nem élhetek,
 Isten maraggyon veletek.

Aki nem tud jól busulni,
 Jöjjön hezzám tanács kérni.
 Met én meg tudom tanítani,
 Hogy kell e világon élni,
 Bual bánatot cserélni.

- LL** NZK 19/1/32. – 1943. február 18. – (XII) 57. „Én Istenem vigasztalj meg” [*keserves*] – Bánfi Teréz (ének), Sinka János és Sinka István (prímások), Sinka György és Simon György (kontrások), Sinka Sándor (bőgő). „(Halottnál éneklük siratóban csak a cigányok.) I[ásd az] I. [felvételt].” Nyíllal jelölve, hogy a megjegyzés a következő három felvételre is vonatkozik.
- DK** 279 – E felvétel helyszíni jegyzetanyaga nem maradt fenn, de a **DK** vélhetően annak alapján készült. Szövege a köznyelvhez van igazítva, ezért **DR** alapján közlöm az oda is átvett megfelelő szövegstrófiákat.
- DR** A8, 7 (3) 3 – „Gyimesbükk, Csík m. Minus Jánosné, / Bánfi Teréz 55. 1942. II. D. O. gy.” – Dincsér lejegyzése a **NM MH** 4150 hengerről.

Parlando rubato

♩=228

Én Is - tē - nēm, végy el in - gem,

♩=218-220

Ne hagy töb - ba - jo - kat él - nem.

A - mit at - tál, e - lé - gícsd mēg,

A bus szi - vem vi - gasz - tald mēg,

A bus szi - vem vi - gasz - tald mēg.

♩=254-260

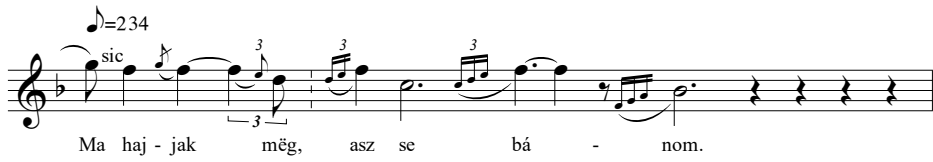
de Hogy a bu - ban ne haj - jak mēg,

Hogy a bu - ban ne haj - jak mēg.

♩=272

de Ma haj - jak mēg, asz se bá - nom, 12 *m-*

$\text{♩} = 234$

Ma haj - jak még, asz se bá - nom.

$\text{♩} = 224$

Nin - csen en - gém ki saj - náj - jon.

sic

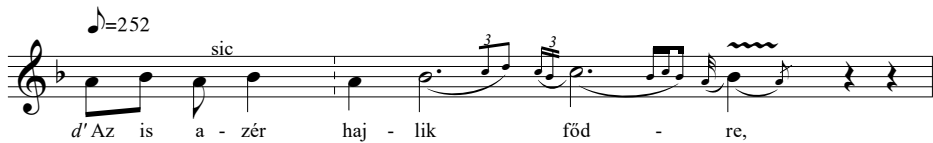
Si - rat en - gém a ma - dár és,

Főd - re haj - lik még az ág és.

$\text{♩} = 252$

sic

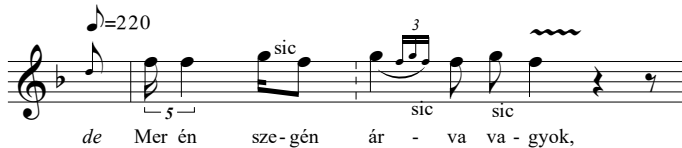
d'Az is a - zér haj - lik főd - re,

Szól - na hoz - zám, de nem lē - het.

$\text{♩} = 220$

sic

de Mer én sze - gén ár - va va - gyok,

Mer én sze - gén ár - va va - a - gyok,

$\text{♩}=232$

Még a ma - dár - hoz se bán - tok,

$\text{♩}=240$

Még a ma - dár - hoz se bán - tok,

$\text{♩}=228$

Sze - gé - ny ár - va lő - ján va - gyok.

Típuszám: 18-143-00-00b.

33.

[Parlando, rubato]

Má - ria - rag - na nem jó helyt van, Mer a temp - lom nagy dom - bon van.

Ben - ne vagy - nak a szé - ke - lyek, Ben - ne bu - sul - nak sze - gé - nyek.

Ki apjáér, ki anyjáér,
Ki a kedves babájáér.

- LL NZK 19/1/32. – (XIII) 58. „Mária Ragna nem jó helyt van” [*késerves*] – Sinka Jánosné (ének), Sinka János és Sinka István (prímások), Sinka György és Simon György (kontrások), Sinka Sándor (bőgő). „A hegedűt nem csak »a«-ba hangolják. Hangolják mélyebbre is, l[ásd a] fonográffelvételt. Ez a hangolás is mélyebb egy hanggal.”
- HC XIII/1r. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Cándra”. – K: „Anuka[:] a dalomot [’dallamot’] valamennyire üsmerem / Rom[án] var[ia]nsai: RFM II] 185, 187? és 179 / [a] felv[étel] érdekes vált[ozat]”. – Verzóján „Tera néni” szövegei:

Nem hitted, hogy beteg vagyok,
Majd meghiszed, ha meghalok.
Nem jöttél betegségemre,
Majd eljössz temetésemre.

Elment, elment az a madár,
Elment, elment az a madár,
Aki ingem szüüből sajnál,
Aki ingem szüüből sajnál.

Én elmenyek közületek,
Én elmenyek közületek,
Isten maradjon veletek,
Ha köztetek nem élhetek.

Kicsi madár, jaj de fenn jársz,
Mi jaz oka, alább nem szállsz?
Szállnék alább, de nem merek,
Sok irigym s attól félek.

Irigyeim sokak s nagyok,
Én még pedig árva vagyok.
Nem fáj semmi, csak busulok,
Azér, hogy egyedül vagyok.

HC XIII/2r. Dincsér lejegyzése. – „Kukli / magyar keserves”. – K: „Mária Radna nem jó helyt van”.

[Rubato]

Típuszám: 18-160-00-00.

34.

Parlando

Sze - ress, sze - ress, csak nézd meg, kít, Mert a sze - re - lem meg - va - kít.

Mert en - ge - met meg - va - kí - tott, Ö - rök - re meg - szo - mo - ri - tott.

Mióta megismertelek,
Örökké arra kértelek,
Mindig csak arra kértelek,
Mondd meg, ha igazán szeretsz.

S én Istenem valahára
Vigy a babám ablakjára.
Vigy a babám ablakjára,
Nézzek be az asztalára.

Nem szerettéél s nem mondtad meg,
Kérem az Istent: verjen meg!
Veretlen ne hagyjon soha,
Semmi fiatalságodba.

Nézzek be az asztalára,
Nézzem meg: levelet ír-e?
S most írja a tintájával,
A szeretteje virággal.

- LL** NZK 19/1/32. – (XIV) 59. a) „Szeress szeress csak nézd meg kit” [*keserves*] – Bánfi Teréz (ének), Sinka János és Sinka István (primások), Sinka György és Simon György (kontrások), Sinka Sándor (bőgő). „hangolás mint előbb”.
- DR** A8, 3 (VII) 4 – „Gyimesbükk, Csík m. Bánfi Teréz / cigányasszony, 1942. II. Dincsér O. gy.”
- HC** XIV/3r. Dincsér lejegyzése. – „Cándra / Tera néni”. – K: „Rom[án] var[iánsa: RFM II] 206”.
- DK** 269

35.

Parlando

Bús a - nyá - nak bús gyer - me - ke, s An - nak én va - gyok e - gyi - ke.
Én va - gyok a bu - nak báty - ja, Ki sok jó - tól meg van vál - va.

Én Istenem, hogy lehessen,
Hogy egy árva megélhessen?
Mer én nem tudok már élni,
Buval bánatot cserélni.

Nem hitted, hogy beteg vagyok,
s Majd elhiszed, ha meghalok.
Nem jöttél betegségemre,
Majd eljössz temetésemre.

Édesanyám sok szép szova,
Kit fogadtam, s kit nem soha.
Mégfogadnám, de már késő,
Eltött s elmúlt sok szép idő.

Mikor este alkonyodik,
A bubánat közeledik.
Nem gyógyít meg csak a halál,
Mikor jókedvibe talál.

- LL** NZK 19/1/32. – 59. b) „Én Istenem mi tud lenni” [*keserves*] – Bánfi Teréz (ének), Sinka János és Sinka István (primások), Sinka György és Simon György (kontrások), Sinka Sándor (bőgő).
- HC** XIV. 2r. Dincsér lejegyzése. – „Cándra”. – K: „Rom[án] var[iánsai: RFM II] 294. 295.? / Anuka román keservesnek tartja.” – A 2–3. szövegstrófát „Tera néni” szövegeiként jegyzi; a kotta alá írt 1. szövegstrófát tehát vélhetően Cándra énekelte.

DR A8, 4 (5) VII. – „cigánykeserves”.⁷⁷ – A 4–5. szövegstrófa csak itt.

36.

Parlando

A - nyám, a - nyám, é - des - a - nyám, Lel - kem, jó ne - ve - lő daj - kám,
 Jobb lett vol - na, kis - ko - rom - ba Zár - tál vol - na ko - por - só - ba.

LL NZK 19/1/33. – (XV) 60. a) „Anyám anyám édesanyám” [*keserves*] – Bánfi Teréz (ének), Sinka János és Sinka István (prímások), Sinka György és Simon György (kontrások), Sinka Sándor (bőgő). „Hegedűk Asban”.

DR A8, 7 (5) 3 – „Gyimesbükk, Csík m. Bánfi / Teréz, cigányasszony. 1942. II. / D. O. »Cigánykeserves«.”⁷⁸

HC XV. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával. – „Cándra” – K: „Rom[án variánsai]: 286 némi rokons[ág].”

NM MH 4148a – Sinka István. Lipták Dániel lejegyzése.

Poco rubato, ♩ = 108

Típuszám: 18-001-00-00.

⁷⁷ „A mai kutatás és a korábbi csíkmegyei gyűjtések összehasonlítása alapján azt mondhatjuk, hogy a csíki székely, régi dallamkincs erősen megfogyatkozott, de e régi szabásúak a csángók között még megtalálhatók. A székely keservesek egy része azonban már itt is a cigányokig süllyedt alá s egészen önálló funkcióval *cigán-keserves*ként él tovább”. Vö. DINCSEK *Két csíki hangszer*, 67.

⁷⁸ Lásd az előző jegyzet.

37.

LL NZK 19/1/33. – 60. b) „féloláhos” – Sinka János és Sinka István (prímások), Sinka György és Simon György (kontrások), Sinka Sándor (bőgő). „a táncot halottsíratóban is szokták játszani (a halott kedvelt táncát).”

HC XV/2. Dincsér lejegyzése. – „Féloláhos / Cándra”.

Típuszám: 13-057-00-07.⁷⁹

38.

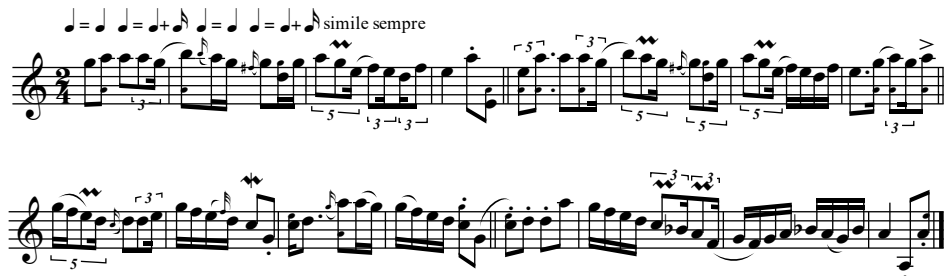

LL NZK 19/1/33. – (XVI) 61. a) „a »Bartos«-é” – Simon György (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVI/1. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Lakodalmi menő nóta / Simon György / Szerinte a [...]dáskor mindenféle nótát húznak. / [gyűjtői hengerszám:] XXVI/a” – K: „»Bartos« féle”.

NM MH 4162a, Lipták Dániel lejegyzése.

♩ = cca 100

⁷⁹ Vö. NÉMETH Gyimesi féloláhos, 208, 222.

Vö. KFA Fg 69a. A hozzá tartozó adatlap (FAM 1541) szerint Simon 1904-ben, Bartos Józseftől tanulta Gyimesbükkön. „Lakodalomkor játszik (a lakodalom vége felé vendégbúcsúztató nóta), berukkoláskor.”

Típuszám: 13-001-00-06.

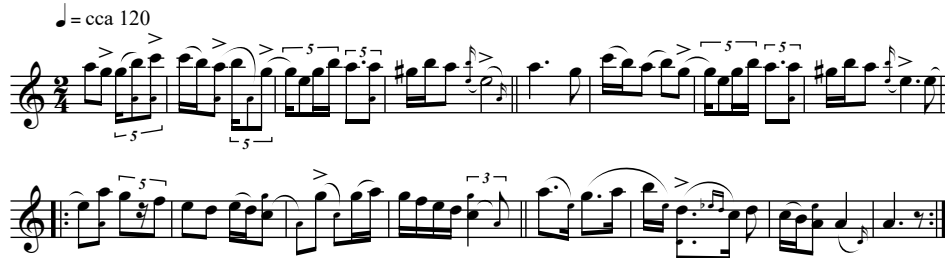
39.

LL NZK 19/1/33. – 61. b) „Csángó magyar” [*sebes csárdás*] – Simon György (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon)

HC XVI/2. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Simon György / búcsuzó csárdás, táncolnak rea” – K: „menyassz[onybúcsúztató]”.

NM MH 4160b, Lipták Dániel lejegyzése.

40.

LL NZK 19/1/33. – 61. c) „Kettős (árgyelános)” [*kettős jártatója*] – Simon György (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVI/3. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával. Többször hangközt tévesztő, bizonytalan lejegyzés. A hangfelvétel alapján javítottam. – D: „Simon György / Régebben volt árgye Kettős is / a román világba árgyellánus kettős. / gardon: / [gyűjtői hengersizám:] XXVI b”.

NM MH 4162b, Lipták Dániel lejegyzése.

♩ = cca 110

Vö. KFA Fg 32a

Típuszám: 13-021-00-01b.

41.

LL NZK 19/1/33. – 61. d) „a kettős sirüleje” – Simon György (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVI/4. Dincser lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Sirülős a kettőshöz / Simon György / [kíséretitmus gardonon:] / [gyűjtői hengersizám:] XXVI c”.

NM MH 4162c, Lipták Dániel lejegyzése.

♩ = cca 130

Vö. KFA Fg 39b

Típuszám: 13-021-00-01b.

42.

LL NZK 19/1/34. – (XVII) 62. a) „Huszár verbunk” [*verbunk*] – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVII/1. Kodály lejegyzése. Dincsér előzőleg csak a címet, a hegedűs vezetéknevét, két violinkulcsot és a kezdőhangot írta föl a cédulára. Az ütemvonalak elhelyezését javítottam. Mivel e műfaj jellegzetességei közé tartozik a heteropódia, a motívumismétlés és a dallamok kontaminációja, a vázlatos, töredékes lejegyzésnek csak a meglévő részeit rekonstruáltam, kiegészítésére nem tettem kísérletet.

43.

LL NZK 19/1/34. – 62. b) „Három tappantós” – Sinka János (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVII/2. Dincsér lejegyzése Kodály revíziójával. – D: „Csángó / Cándra / Három-tappantós”.

Vö. KFA Fg 45b (Simon György).

Típuszám: 11-045-00-02.

44.

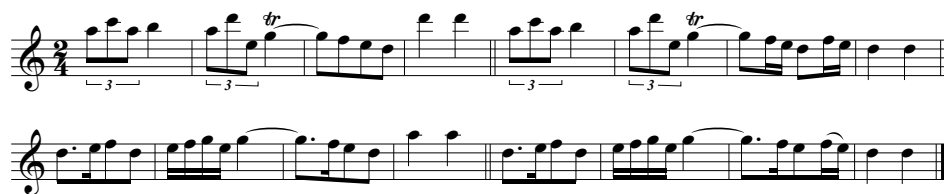

LL NZK 19/1/34. – 62. c) „Csángó csárdás” [*sebes csárdás*] – Sinka János (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVII/3. Kodály lejegyzése, saját piros ceruzás revíziójával. – „Csángó csárdás / Cándra / Asszony asszony ki az ágyból”.

Típuszám: 18-021-00-00.

45.

LL NZK 19/1/34. – 62. d) „Garasos” [*sebes csárdás*] – Sinka János (prímás), Sinka György (kontrás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVII/3. Kodály lejegyzése, saját piros ceruzás revíziójával. – „Kájoni codex / garasos / Cándra”⁸⁰ – Lajtha: „lakodalomba az ujjasszonyoknak fizetnek”.

⁸⁰ *Codex Caioni saeculi XVII (transcriptiones)*, ed. by Saviana DIAMANDI and Ágnes PAPP (Budapest, Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România–MTA Zenetudományi Intézet, 1994) (*Musicalia Danubiana* 14/B), 266. sz.

46.

Simon:

Cándra:

LL NZK 19/1/34. – (XVIII) 63. a) „Hejsza” – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVIII/1r. Kodály lejegyzése, saját piros ceruzás revíziójával.

47.

LL NZK 19/1/34. – 63. b) „Sebes sirülő” [*sebes csárdás*] – Simon György (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVIII/2r. Kodály lejegyzése, saját piros ceruzás revíziójával. – „Cándra”.

Típuszám: 13-057-00-07.

48.

LL NZK 19/1/34. – 63. c) „Sebes sirülő” [*sebes csárdás*] – Sinka János (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVIII/3r. Kodály lejegyzése, saját piros ceruzás revíziójával. – „Cándra”.

Típuszám: 13-001-00-06.

49.

LL NZK 19/1/34. – 63. d) „Sebes sirülő” [*sebes csárdás*] – Sinka János (prímás), Sinka Jánosné (gardon).

HC XVIII/4r. Kodály lejegyzése, saját piros ceruzás revíziójával.

Típuszám: 13-057-00-03.

6. *fotó.* Viaszlemez vágása a Magyar Rádió stúdiójában, 1949. Fortepan fotóarchívum (fortepan.hu), 56110. számú kép; adományozó: Rádió és Televízió Újság

MUTATÓK

Műfajok

féloláhos: 37

háromtoppantós: 43

héjsza: 46

kettős jártatója: 40

kettős sirüleje: 41

keserves: 1, 32, 33, 34, 35, 36

lassú magyaros: 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 21, 22, 23, 24, 28, 30, 31

sebes csárdás: 4, 5, 8, 12, 13, 16, 17, 19, 20, 25, 26, 27, 29, 39, 44, 45, 47, 48, 49

szokásdallam: 38

verbunk: 42

Dallamcsoportok⁸¹

síratórokon strofikus dallamok: 3, 9, 24, 43

pentaton középen járó dallamok: 11, 30, 31, 32, 33, 34

pentaton ereszkedő dallamok: 10, 13, 16, 23, 26, 35, 36, 38, 39, 44, 48

kiskvintváltók, sorismétlők és rokon dallamok: 2, 5, 6, 14, 15, 17, 18, 20, 25, 29, 37, 40, 41, 45, 47

régies kisambitusú dallamok: 4, 12, 21, 22, 49

újszerű kisambitusú dallamok: 19, 27, 46

a Rákóczi-dallamkör és környezete: 28

dúr-terces ereszkedő dallamok: 7, 8

újstílus-formájú dallamok: 1

Dallamritmus-csoportok⁸²

rubato: 1, 32, 33, 34, 35, 36

kanásztánc-ritmus: 4, 8, 12, 13, 16, 17, 20 (augmentált), 25, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 46 (augmentált), 47, 48, 49

dudaritmus: 5, 9, 30, 43, 44

szinkópás ritmus: 19, 26, 27, 29

pontozott ritmus: 2, 3, 6, 7, 10, 11, 14, 15, 18, 21, 22, 23, 24, 28, 31, 42

⁸¹ PÁVAI István: *A Sóvidék népzeneje* (Budapest, Hagyományok Háza – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet, 2016) alapján.

⁸² PÁVAI Erdélyi magyar népi tánczene, 278–287. alapján.

In Search of Lost Gramophone Records Gyimes, 1943

A major achievement of 20th-century Hungarian ethnomusicology was the series of gramophone records made in 1936–1944 and commercially distributed by the Patria Company. Besides Bartók and Kodály's contribution and guidance, the leading role in the project was taken by László Lajtha, who involved several of his that-time or former assistants at the Museum of Ethnography in the preparations. An especially voluminous and ambitious unit of the series, which recorded instrumental and sung music from the East Transylvanian village Gyimesbükk (now Ghimeș-Făget, județul Bacău, Romania) in February 1943, based on the fieldwork by museum assistant Oszkár Dincser, was destroyed during the Siege of Budapest in 1944–1945. The lost material was especially important as the first sample of the archaic and characteristic musical style in the Gyimes region, including multipart music by a village band. This study aims to reconstruct the musical content and the related data of the lost recordings, based on the field and studio notes in the recently discovered Dincser estate, and on his contemporaneous publication *Két csíki hangszer* [Two instruments of Csík County, 1943]. While enhancing the earliest data on the traditional music of the Gyimes region, the documents also bear witness to Kodály's previously unknown encounter with it.